

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

WWW.LINUM.BS

Издава се два пут сваког месеца у свескама од 3 и више табака. Цена је: за Србију 12 динара, а за Црну Гору, Бугарску, Босну, Херцеговину, Аустро-Угарску, Румунију и Турску 15 динара на годину.

ПРЕПЛАТА СЕ ПЛАЋЕ

Управи
Кр. Срп. државне штампарије.
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТРУ.

XIX СВЕСКА

У Београду 15. Октобра 1886.

ГОДИНА VII

Постављења и разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом министра просвете и црквених послова

I. Постављени су:

у другој нижој гимназији:

- г. Ранко Петровић, за хонорарног предавача, 21. Септембра ове год.
- г. Владимир Малина, за предавача 21. Септембра ове год.
- г. Јован Трифуновић, за предавача 21. Септембра ове год.
- г. Љубомир Ђорђевић, за предавача 21. Септембра ове год.

у богословији:

- г. Тоша Станојевић, ђакон за хонорарног предавача црквеног певања у I. и II. разреду, 16. Септембра ове год.

у БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ:

- г. Стеван Јевтић, за учитеља језика I. класе. 1. Септембра ове год.

II Разрешен је:

у ЛЕСКОВАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

- г. Петар Бакић, предавач, 11. Септембра ове год. јер је постао писар министарства финансије.

Постављења и разрешења од дужности управитеља основних школа

Актом министра просвете и црквених послова

Постављен је:

- г. Михаило Милосављевић, за управитеља школа крагујевачких.
- г. Милоје Петровић, управитељ женске школе крагујевачке.

Разрешени су:

- г. Радомир Тодоровић, управитељ мушке школе крагујевачке и

Постављења и премештаји наставника основних школа

Актом министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

У ВАРОШИ БЕОГРАДУ:

- гђца Даница Кузмановићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда мушке школе палилулске.

- гђца Катарина Тешићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда мушке школе на Сави.

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ :

гђца Јелисавета Јанковићева, ученица IV. разреда гимназије, за заступницу учитеља I. разреда школе у Тешици.

гђа Катарина Мијовићка, бивша учитељица, за учитељицу I. разр. женске школе у Алексинцу.

гђца Марија Манојловићева, бивша учитељица, за привремену учитељицу I. и II. разреда женске школе и Бањи.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

гђца Василија Јовановићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Барајеву.

гђца Персида Стојковићева, бивша учитељица, за учитељицу школе у Даросави.

гђца Ружица Филиповићева, ученица IV. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Реснику.

гђца Милева Николићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Лисовићу.

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ :

г. Владимир Костић, ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Баталагама.

гђца Даница Маринковићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Новацима.

г. Јован Панић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Ђелијама.

г. Милош Милошевић, ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Каменици.

г. Никола Милосављевић, бивши учитељ, за учитеља школе у Суводању.

г. Радоје Драговић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Бањанима.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ :

гђца Анка Милићевићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда школе у Јовцу.

гђца Даринка Милетићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда школе у Обрежу.

гђца Зорка Милићевићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу II. разреда школе у Рековцу.

гђца Катарина Гавриловићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда школе у Медвеђи.

гђца Лепосава Јовановићева, која је свршила Вишу женску школу, за учитељицу I. разреда школе у Рековцу.

У КЊАЖЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Вуле Милојевић, свештеник нишевачки, за заступника учитеља школе на Дервену.

гђца Даринка Вучковићева ученица IV. разреда гимназије, за заступницу учитеља I. разреда мушке школе у Књажевцу.

гђца Даринка Гавриловићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. разреда мушке школе у Књажевцу.

г. Стеван Савић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Лалинцима.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Аврам Поповић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Годачици.

г. Душан Гајић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Лужницима.

гђца Лепосава Вељковићева, ученица IV. разреда гимназије, за заступницу учитеља школе у Забојници.

гђца Милица Секулићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. разреда школе у Овсипту.

г. Павле Ђорђевић, ученик IV. разреда гимназије, за заступника учитеља школе у Закути.

гђца Роксанда Милићевићева, ученица IV. разреда гимназије, за заступницу учитеља школе у Гунцатима.

гђца Христина Милосављевићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. разреда школе жабарске.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ :

г. Божидар Спасић, бивши учитељ, за учитеља школе у Рајцу.

гђца Даница Леманићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. разреда женске школе неготинске.

г. Димитрије Богдановић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Михаиловцу.

г. Димитрије Лазаревић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља II, III. и IV. разреда школе у Текији.

гђа Љубица Савићка, бивша учитељица, за заступницу учитељице женске школе у Кобишници.

гђца Милева Малетићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Сипу.

гђа Милева Стојиљковићка, за заступницу учитеља I. разреда мушке школе у Кладову.

г. Неша Магдић, бивши учитељ, за учитеља школе у Петровом Селу.

г. Никола Богдановић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља I. и II. разр. школе у Уровици.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Љубомир Трифуновић, богослов, за заступника учитеља школе у Врџцима.

гђца Милена Војовићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. одељења I. разр. мушке школе у Крушевцу.

гђца Персида Срећковићева, бивша учитељица, за учитељицу IV. разреда женске школе у Крушевцу.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. Мирко Лазаревић, бивши учитељ, за учитеља основне школе у Студени.

гђца Персида Јовановићева, бивша учитељица, за заступницу учитеља школе у Кутлешу.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ :

г. Велимир Антонијевић, бивши учитељ, за учитеља школе у Јаловик Извору.

г. Велимир Цветковић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Бабушници.

гђца Даринка Јевтићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Сукову.

г. Димитрије С. Младеновић, ђак IV. разреда Учитељске школе, за заступника учитеља школе у Великој Лукањи.

гђа Драга Поплишанка, бивша учитељица, за учитељицу II. одељења I. разреда мушке школе у Пироту.

г. Павле Јовановић, бивши учитељ, за привременог учитеља I. одељења II. разреда, школе у Пироту.

г. Петар Огњановић, ђак IV. разреда гимназије, за заступника учитеља школе у Завоју.

гђца Софија Марковићева, приправница Сомборске учитељске школе, за привремену учитељицу I. разреда школе у Белој Паланци.

У ПОДРИНСКОМ ОКРУГУ :

г. Михаило Сретеновић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Доњој Бадањи.

г. Риста Стојаковић, бивши учитељ, за учитеља III. и IV. разреда школе у Царини.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

гђца Агатија Обреновићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Ћириковцу.

гђца Анка Данкулова, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Драговцу.

гђа Анка Карамарковићка, бивша учитељица, за учитељицу II. разр. мушке школе у Великом Градишту.

гђа Даница Јовановићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Брежанима.

гђа Даница Прендићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. одељења, III. разреда женске школе у Пожаревцу.

гђа Даринка Радовановићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. разреда школе у Нересници.

гђа Драга Радовановићева, ученица IV. разр. гимназије, за заступницу учитеља школе у Кули.

г. Живојин Васић, ученик IV. разреда гимназије, за заступника учитеља школе у Вошановцу.

гђа Зорка Радовановићева, бивша учитељица, за заступницу учитеља школе у Раму.

г. Јеврем Цветковић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе рашаначке.

г. Јован Кретић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља II. III. и IV. разреда школе у Топоници.

г. Ђорђе Богојевић, богослов, за заступника Учитељске школе у Забрђу.

г. Лазар Јанковић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља II. III. и IV. разреда мушке школе у Жагубици.

г. Љубомир Гавриловић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Кобиљу.

г. Љубомир Радивојевић, бивши учитељ, за учитеља III. и IV. разреда школе у Великом Селу.

гђа Марија Ђорђевићева, ученица IV. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Лазници.

г. Михаило Цветковић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Макцима.

г. Павле Јовановић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Барама.

гђа Персида Ђорђевићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. III. и IV. разр. женске школе у Жагубици.

гђа Персида Лукићка, бивша учитељица, за учитељицу I. и II. разреда у Кучеву.

г. Сава С. Димитријевић, бивши учитељ, за заступника учитеља III. и IV. разреда школе у Кисилеву.

г. Сава Кукић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Рановцу.

г. Стеван Јоксимовић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Раброву.

г. Тихомиљ Маринковић, бивши учитељ, за учитеља II. III. и IV. разреда школе у Петци.

У РУДНИЧКОМ ОКРУГУ :

г. Андрија Дрињаковић, ђак III. разреда Учитељске школе, за заступника учитеља III. и IV. разреда школе у Шутцима.

гђа Катинка Петровићева, за привремену учитељицу I. разр. школе болковачке.

гђа Љубица Чаревићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. и II. разреда школе мрчајевачке.

гђа Милева Врбавчева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. разреда школе у Брђанима.

гђа Милева Ђирићева, ученица карловачке Учитељске школе, за заступницу учитеља I. и II. разреда школе у Шутцима.

гђа Милка Танасковићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. одељења II. разреда мушке школе у Горњем Милановцу.

гђа Персида Јовановићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе на Руднику.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ :

гђа Даринка Берићева, бивша учитељица, за привремену учитељицу II. разреда горње мушке школе у Смедереву.

г. Лазар Кнежевић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Водицама.

гђца Лепосава Павловићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. разреда школе у Рабровцу.

г. Милутин Радојковић, богослов, за заступника учитеља школе у Ракинцу.

г. Михаило Остојић, бивши учитељ за учитеља школе у Малом Орашју.

г. Михаило Петровић, ђак III. разреда Учитељске школе, за заступника учитеља школе у Старом Ацибеговцу.

г. Павле Шарчевић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља II. III. и IV. разреда школе у Великој Плани.

гђца Персида Зарићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. разреда школе у Азањи.

гђца Персида Јоксимовићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Новом Ацибеговцу.

гђца Емилија Милосављевићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. разреда школе у Голобоку.

У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ :

гђца Живка Марковићева, ученица IV. разреда гимназије, за заступницу учитеља I. разр I. одељења мушке школе у Прокупљу.

г. Јеврем Илић, бивши учитељ, за привременог учитеља школе у Крушцу.

гђа Јелена Предраговићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Лебанима.

г. Крета Вељковић, бивши учитељ, за заступника школе у Балајинцу.

У ГУПРИЈСКОМ ОКРУГУ :

гђца Богдана Ђорђевићка, бивша учитељица, за заступницу учитеља I. разреда школе у Медвеђи.

гђца Даринка Јовановићева свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Сењу.

гђа Катица Суботићева, за учитељицу V. разреда женске школе у Параћину.

гђца Лепосава Милетићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Бобову.

гђца Марија Симићева, приправница Сомборске учитељске школе, за привремену учитељицу II. одељења III. разреда мушке школе у Параћину.

гђца Милева Павловићева ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Плани.

г. Михаило Крстић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља II. III. и IV. разреда школе у Великом Поповићу.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. Андреја Јовтовић, бивши учитељ за привременог учитеља школе у Ковиљу.

г. Драгутин Спасовић, ђак V. разреда гимназије, за заступника учитеља школе у Придворици.

г. Милован Радуловић, бивши учитељ за привременог учитеља I. и II. разреда школе у Добрињи.

гђца Софија Вујићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. разреда школе у Косјерићима.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

гђца Даница Јовановићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља I. разреда школе у Ргтини.

г. Јевта Поповић, свршени ђак Учитељске школе за учитеља I. разреда мушке школе у Злоту.

г. Коста Јањушевић, ђак III. разреда Учитељске школе за заступника учитеља школе у Кривом Виру.

гђца Лепосава Ђурићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. и II. разреда школе у Подгорцу.

гђца Марица Костантиновићева ученица V. разреда Више женске школе за заступницу учитеља школе у Лукову.

г. Милосав Ђурић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Малом Извору.

г. Михаило Рапковић, бивши учитељ, за привременог учитеља школе у Ласову.

г. Петар Ђурић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља III. и IV. разреда школе у Подгорицу.

г. Риста Јањушевић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Грљипшту.

г. Стеван Јанковић, бивши учитељ, за учитеља школе у Валакоњу.

У НАЧАНСКОМ ОКРУГУ :

г. Антоније Обреновић ђак IV. разреда гимназије, за заступника учитеља школе у Студеници.

г. Сима Оцокољић, бивши учитељ, за привременог учитеља школе у Ласцу.

г. Софроније Симић, ђак IV. разреда Учитељске школе, за заступника учитеља школе у Тијању.

У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Алекса Нешић, бивши учитељ, за учитеља школе у Криваји.

гђца Ангелина Николићева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу II. одељења II. разреда мушке школе у Шапцу.

г. Ђурађ Гемовић, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Добрићу.

г. Коста Недић, бивши учитељ, за учитеља школе у Чокешини.

гђца Лепосава Пошћева, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу I. и II. разреда школе у Вановом Пољу.

г. Сава Јовановић, свршени ђак Учитељске школе, за учитеља школе у Слеччевићу.

гђца Софија Ђорђевићева, ученица V. разреда Више женске школе, за заступницу учитеља школе у Клењу.

II Премештени су :

У ВАРОШИ БЕОГРАДУ :

г. Јован Вољарић, учитељ V. разреда школе смедеревске, у II. одељење, I. и II. разреда мушке школе на Теразијама по молби.

гђа Марија Гершићка, учитељица I. разреда женске школе смедеревске, у II. разреда женске школе на Дорћолу по молби.

гђа Милева Николићка, учитељица III. разреда женске школе теразијске, у II. разред мушке школе на Сави, по потреби.

гђца Персида Сретеновићева, учитељица IV. разреда женске школе дорћолске, у III. разр. женске школе на Теразијама, по молби.

гђа Персида Стабловићка, учитељица II. разреда женске школе зајечарске, округа црноречког, у Топчидер, по молби.

гђца Савка Железовска, учитељица III. разреда женске школе дорћолске, у IV. разред исте школе по потреби.

гђца Савка Радичевићева, учитељица II. разреда женске школе дорћолске, у III. разред исте школе, по потреби.

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Панта Илић, учитељ III. и IV. разреда мушке школе ражањске, округа алексиначког, у школу јошаничку, по потреби.

г. Драгутин Поповић, учитељ сва четири разреда школе липовачке, окр. алексиначког, у III. и IV. разр. школе ражањске по молби.

гђа Милева Новићка, учитељица II. одељења II. разреда мушке школе у Врањи, у I. разред школе делиградске, по потреби.

г. Милан Новић, учитељ I. одељења IV. разреда мушке школе у Врањи, у II. III. и IV. разред школе делиградске, по потреби.

г. Михаило Миленковић учитељ V. разреда мушке школе параћинске, округа ћупријског, у II. III. и IV. р. школе корманске, по потреби.

г. Василије Живковић, учитељ I. одељења II. разреда мушке школе у Широту, у IV. разред школе у Вањи, по потреби.

гђа Милева Требињчева, учитељица I. разреда школе медвећске, округа јагодинског, у школу липовачку, по потреби.

гђа Милка Дамњановићка, учитељица I. разреда школе лозовичке, окр. смедеревског, у I. одељење II. разреда мушке школе у Алексинцу, по молби.

г. Никола Дамњановић, учитељ IV. разреда школе лозовичке, округа смедеревског, у I. одељење II. разреда мушке школе у Алексинцу, по молби.

гђца Василија Димитријевићева, привремена учитељица школе лесковачке, округа београдског у I. разред мушке школе у Вањи, по потреби.

гђца Јелена Ружићева, учитељица I. одељења III. разреда женске школе у Нишу, у II. разред женске школе алексиначке, по потреби.

гђа Милева Радуловићка, учитељица III. и IV. разреда женске школе власотиначке, округа нишког, у I. разред школе у Прћиловици, по потреби.

г. Милутин Радуловић, учитељ II. одељења II. разреда мушке школе власотиначке, округа нишког, у III. и IV. разред школе у Прћиловици, по потреби.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

г. Светозар Михаиловић, учитељ школе јунковачке, округа београдског, у II. III. и IV. разред школе у Петци, по молби.

гђца Катарина Ценићева, учитељица школе остружничке, округа београдског, у Мали Мокри Луг, по молби.

гђа Милева Младеновићка, привремена учитељица школе врчинске, округа београдског, у школу остружничку, по молби.

гђца Ана Лазаревићева, заступница учитеља школе степојевачке, окр. београдског, у школу жарковачку, по молби.

гђца Милица Митровићева, заступница учитеља школе рипањске, округа београдског, у Ритонек, по молби.

гђа Софија Војиновићка, заступница учитеља школе у Сремчици, окр. београдског, у школу јунковачку, по потреби.

гђа Марија Иванићка привремена учитељица школе маломокролушке, округа београдског, у II. разред школе шоњишке, по потреби.

г. Видоје Радојичић, учитељ школе ресничке, округа београдског, у школу умчарску, по потреби.

г. Васа Николић, учитељ школе ритопечке, округа београдског, у школу врчинску, по потреби.

г. Јован Иванишевић, учитељ школе лисовићске, округа београдског, у школу лесковачку.

г. Милутин Стојановић, учитељ III. и IV. разреда школе кисилевске, округа пожаревачког, у III. и IV. разред школе барошевачке, по потреби.

гђа Драга Стојановићка, учитељица I. и II. разреда школе кисилевске, округа пожаревачког, у I. и II. разред школе барошевачке, по потреби.

г. Кузман Јовановић, учитељ школе водањске, округа смедеревског, у школу степојевачку, по молби.

г. Станиша Станишић, учитељ школе у Ласову, округа црноречког, у школу рипањску, по молби.

гђа Драга Јовановићка, учитељица II. одељења I. разреда мушке школе у Пожези округа ужичког, у I. разред женске школе у Гроцкој, по молби.

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ :

гђца Персида Равићева, учитељица I. и II. разреда женске школе обреновачке, округа ваљевског, у V. и VI. разред при истој школи, по потреби.

гђа Цвета Павловићка, учитељица сва четири разреда женске школе на Убу, округа ваљевског, у II. разред школе врелске по молби.

г. Живко Живановић, учитељ сва четири разреда школе мионичке, округа ваљевског, у школу рибничку.

г. Велимир Павловић, учитељ III. и IV. разреда мушке школе на Убу, округа ваљевског, у I. III. и IV. разред школе, врелске, по молби.

г. Михаило Накић, учитељ школе бањанске, округа ваљевског, у школу у Стублинама, по молби.

г. Светозар Стојковић, заступник учитеља школе крчмарске, округа ваљевског, у школу петничку, по потреби.

г. Сава Шаргић, учитељ II. одељења I. и II. разреда мушке школе теразијске, у Београду, у II. разред I. одељење мушке школе у Ваљеву, по молби.

г. Михаило Грујичић, учитељ школе барошевачке, округа београдског, у III. и IV. разред школе на Убу, по молби.

г. Грујица Протић, учитељ III. и IV. разреда мушке школе селевачке, округа смеревског, у школу осечинску, по потреби.

г. Коста Глишић, учитељ школе добовањске, округа подринског, у Вукону, по молби.

г. Јеремија Томић, учитељ II. III. и IV. разреда школе у Петци, округа пожаревачког, у школу паунску, по молби.

г. Васа Урошевић, учитељ школе валањске, округа црноречког, у Мионицу, по молби.

гђа Настасија Вулетићка, учитељица III. и IV. разреда женске школе добомилановачке, округа крајинског, у сва четири разреда женске школе на Убу, по молби.

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ:

г. Ђорђе Јовановић, учитељ II. одељења III. разреда мушке школе у Врањи, у V. разред при истој школи по потреби.

гђа Косара Спасићева, привремена учитељица школе предејанске, округа врањског, у II. одељење IV. разреда мушке школе у Врањи по молби.

гђа Иконија Кандићева, привремена учитељица II. одељења II. разреда мушке

школе у Нишу, у II. одељење II. разреда мушке школе у Врањи, по потреби.

г. Димитрије Мелентијевић, учитељ V. разреда мушке школе свилајиначке, округа ћупријског, у школу предејанску, по потреби.

г. Љубомир Ристић, учитеља II. одељења II. разреда мушке школе у Алексинцу, у IV. разред I. одељење школе у Врањи, по потреби.

гђа Анка Ристићка, учитељица II. разреда женске школе алексиначке, у II. одељење III. разреда мушке школе у Врањи по потреби.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

гђа Косара Пећићева, учитељица I. разреда школе јовачке, округа јагодинског у I. разред школе белушићске, по потреби.

г. Павле Димитријевић, учитељ II. разреда школе бачинске, округа јагодинског, у Коњухе, по потреби.

г. Стеван Јанковић, учитељ I. одељења школе III. разреда у Јагодини, у II. III. и IV. разред школе у Поточцу, по потреби.

г. Владимир Павловић, учитељ I. разреда школе у Брусу, округа крушевачког, у Велицу, по потреби.

гђа Даринка Крстићева, заступница учитељице женске школе штубичке, округа крајинског, у II. разред школе у Бачини, по молби.

г. Јован Рафаиловић, учитељ III. и IV. разреда школе мрчајевачке, округа рудничког, у Вољујак по потреби.

гђа Милица Петковићева, учитељица II. разреда женске школе у Лесковцу, округа нишког, у I. одељење III. разреда мушке школе у Јагодини, по молби.

г. Атанасије Ристић, учитељ школе ботунске, округа крагујевачког, у II. III. и IV. разред школе у Обрежу, по потреби.

У КИЉАЖЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

Миладин Белошевић, учитељ II. раз-
Уреда мушке школе у Киљажевцу, у III. раз-
Нред при истој школи.

г. Јован Богдановић, учитељ II. III. и
IV. разреда школе кличевачке, округа по-
жаревачког, у Буцје по потреби.

г. Димтрије Протић, учитељ школе клењ-
ске, округа ожаревачког, у Манојлицу, по
Зпотреби.

гђца Драга Пантелићева, учитељица I.
разреда, женске школе горњомилановачке,
округа рудничког, у II. разред женске школе
у Киљажевцу, по потреби.

гђа Христина Јовановићка, учитељица
женске школе кобиничке, округа крајин-
ског, у I. и II. разред мушке школе ново-
Дханске, по потреби.

гђа Софија Клајићка, учитељица I. и II.
разреда женске школе у Прокуњу, округа
топличког, у I. разред женске школе у Киљажевцу,
по молби.

гђа Јелена Поповићка, привремена учи-
тељица II. разреда мушке школе у Проку-
њу, округа топличког, у Црнолевицу, по
Опотреби.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

гђца Ангелина Херманова, учитељица V.
разреда женске школе у Крагујевцу, у З. оде-
Аљење I. разреда мушке школе крагујева-
чке, по потреби.

гђца Марија Поповићева, учитељица VI.
разреда женске школе у Крагујевцу, у V.
и VI. разред при истој школи, по потреби.

г. Велимир Миладиновић, учитељ I. раз-
реда школе тополеке, округа крагујевачког,
у III. разред при истој школи, по потреби.

г. Сава Вемић, привремени учитељ школе у
Книћу, округа крагујевачког, у Мале Крч-
маре, по потреби.

г. Михаило Барић, учитељ школе у Гун-
цатима, округа крагујевачког, у Борач, по
молби.

г. Никола Милорадовић, учитељ школе
малокрчмарске, округа крагујевачког, у
Кнић, по молби.

г. Петар Миловановић, учитељ школе
багданске, округа јагодинског, у Шаторњу,
по потреби.

гђца Милева Шуваковићева, заступница
учитеља I. разреда школа прђиловичке, окр.
алексиначког, у I. разред мушке школе у
Тополи, по молби.

гђа Јелена Јовановићка, учитељица I.
разреда женске школе алексиначке, у II. III.
и IV. разред школе баточинске, по потреби.

гђца Љубица Миловукова, привремена
учитељица школе староацибеговачке, округа
смедеревског, у Стојник, по молби.

гђца Милица Јовановићева, учитељица у
Великој Брени, округа смедеревског, у III.
разред школе лаповске, по молби.

г. Ђорђе Којић, учитељ школе балта-
берилловачке, округа широтског, у III. и IV.
разред школе наталиначке, по молби.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ :

гђца Милева Димитријевићева, учите-
љица I. разреда женске школе неготинске,
округа крајинског, у III. и IV. разред жен-
ске школе у Доњем Милановцу, по потреби.

гђа Софија Армашевићка, учитељица I.
разреда мушке школе кладовске, округа
крајинског, у I. разред мушке школе у Те-
кији, по молби.

г. Драгутин Радовановић, заступник учи-
теља II. III. и IV. разреда мушке школе у
Текији, округа крајинског, у Шавну, по мол-
би.

г. Живко Николић, привремени учитељ
школе петровоселске, округа крајинског, у
Прахово, по молби.

гђца Цаја Лазаревићева, учитељица жен-
ске школе голубачке, округа пожаревачког,
у женску школу у Текији, по молби.

г. Арсеније Панчић, учитељ IV. разреда
школе бањске, округа алексиначког у школу
мокрањску, по потреби.

г. Ваца Франичевић, привремени учитељ III. и IV. разреда школе бољевачке, округа црноречког, у Клокочевац, по потреби.

г. Владимир Станковић, учитељ школе сењске, округа ћупријског, у Поповицу, по потреби.

г. Стеван Којић, заступник учитеља школе штитарске, округа шабачког, у Рудну Главу, по потреби.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Глигорије Белопавлић, учитељ II. разреда мушке школе трстеничке, округа крушевачког, у Сталаћ, по потреби.

г. Сима Поповић, учитељ сва четири разреда школе шиљеговачке, округа крушевачког, у III. и IV. разред при истој школи, по потреби.

г. Светозар Ђорђевић, учитељ III. и IV. разреда школе прћиловичке, округа алексиначког, у I. одељење I. разреда школе у Александровцу, по потреби.

г. Војин Љешевић, учитељ школе мокрогорске, округа ужичког, у Међуречје, по потреби.

гђца Катарина Милосављевићева, учитељица III. и IV. разреда женске школе чачанске, у II. разред школе александровачке, по потреби.

гђца Анђелија Спајићева, заступница учитеља у Раковој Вари, округа пожаревачког, у II. разред мушке школе трстеничке, по потреби.

г. Ђорђе Ђорђевић, учитељ школе беличке, округа јагодинског, у I. разред школе бруске, по молби.

г. Стеван Живојиновић, учитељ шестог разреда мушке школе у Прокушљу, округа, топличког, у II. одељење IV. разреда мушке школе у Крушевцу, по молби.

г. Стеван Младеновић, учитељ у Моравцима, округа рудничког, у I. и II. разред школе шиљеговачке, по молби.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

гђа Пијада Моротванска, учитељица III. одељења I. разреда мушке школе лесковачке-округа нишког, у II. одељење I. разреда мушке школе власотиначке, по потреби.

г. Јован Јовановић, учитељ школе студенске, округа нишког, у Габровац, по потреби.

гђца Милева Брајковићева, учитељица у Нишу, у I. одељење III. разреда женске школе, по потреби.

г. Светозар Кушић, учитељ III. одељења III. разреда мушке школе лесковачкеј, округа нишког, у V. разред при истој школи, по потреби.

гђа Милева Милановићка, учитељица I. разреда школе рековачке, округа јагодинског, у IV. одељење I. разреда мушке школе, у Нишу, по молби.

гђца Драга Максимовићева, учитељица I. разреда женске школе грочанске, округа београдског, у III. одељење I. разреда мушке школе у Нишу, по молби.

гђа Љубица Протићка, учитељица школе новоацибеговачке, округа смедеревског, у I. и II. разред основне школе у Малчи, по потреби.

г. Сава Шкрбић, учитељ II. III. и IV. разреда школе баничинске, округа смедеревског, у Црвену Јабуку, по потреби.

гђца Софија Јекићева, заступница учитељице сва четири разреда женске школе у Злоту, округа црноречког, у III. и IV. разред женске школе у Власотинцима, по молби.

гђца Савка Поповићева, учитељица I. и II. разреда женске школе у Бањи, округа алексиначког у II. разред женске школе у Лесковцу, по молби.

г. Антоније Лучић, заступник учитеља I. разреда школе делиградске, округа алексиначког, у Крушевицу, по потреби.

гђа Драга Нешковићка, учитељица I. одељења II. разреда мушке школе алекси-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

начке у II. одељења II. разреда мушке школе у Нишу, по молби.

гђа Даринка Ђурковићева, учитељица I. одељења I. разреда женске школе у Пироту, у I. одељење I. разреда женске школе у Нишу, по молби.

гђа Живка Голубовићева, учитељица II. разреда мушке школе белопаланачке, округа пиротског, у III одељење I. разреда мушке школе у Лесковцу, по молби.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ:

г. Никола Ковачевић, учитељ III. одељења I. разреда мушке школе у Пироту, у Станичење, по потреби.

г. Станоје Радосављевић, учитељ школе великолукањске, округа пиротског, у Сопот, по потреби.

г. Харитон Поповић, привремени учитељ школе завојске, округа пиротског, у III. одељење I. разреда мушке школе у Пироту, по молби.

г. Радоје Красић, учитељ школе стрижевочке, округа пиротског, у Стрелац, по потреби.

г. Љубомир Павић, учитељ II. одељења IV. разреда мушке школе у Пироту, у III. разред школе белопаланачке, по потреби.

г. Јован Максимовић, учитељ II. одељења I. разреда мушке школе у Пироту, у II. одељења IV. разреда при истој школи по потреби.

г. Максим Петровић, учитељ III. разреда мушке школе у Браљеву, округа чачанског, у Чиниглавце, по потреби.

г. Јован Нешић, привремени учитељ II. одељења III. разреда мушке школе параћинске, округа ђупријског, у I. одељење III. разред школе пиротске, по молби.

г. Никола Соколовић, учитељ школе у Баталагама, округа ваљевског, у Стрижевец по потреби.

г. Димитрије Соколовић, учитељ школе у Новацима, округа ваљевског, у Рсавце, по потреби.

г. Новак Михаиловић, учитељ II. III. и IV. разреда школе баточинске, округа крагујевачког, у Расницу, по потреби.

гђица Латинка Николићева, учитељица I. разреда I. одељења женске школе у Нишу у I. разред I. одељење женске школе у Пироту, по молби.

г. Никола Чолаковић, учитељ V. разреда мушке школе у Враћи, у Суводол, по потреби.

г. Кузман Бацковић, учитељ IV. разреда II. одељења мушке школе у Враћи, у Боњинац, по потреби.

г. Риста Протић, учитељ школе павличке, округа крушевачког, у Дојконце по потреби. гђа Катарина Пазарчева, учитељица IV. разреда женске школе у Крушевцу, у II. разред женске школе у Пироту, по молби.

г. Веселин Баралић, привремени учитељ у Сталаћу, округа крушевачког, у Шпај, по потреби.

г. Драгутин Стојановић, учитељ школе клоковачке, округа крајинског, у Балтабериловац, по потреби.

У ПОДРИНСКОМ ОКРУГУ:

г. Василије Љубичић, учитељ III. разреда школе ужичке, у IV. разред школе крупањске, по потреби.

г. Обрен Вучићевић, заступник учитеља школе добришке, округа шабачког, у Јаребице, по молби.

г. Таса Костић, заступник учитеља школе осечинске, округа ваљевског у Горњу Трешњицу, по потреби.

гђа Цанка Илићка, учитељица I. разреда школе богатишке, округа шабачког, у Доњу Трешњицу, по потреби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. Драгутин Тодорић, учитељ школе изваричке у Манастирицу, по потреби.

г. Милета Митић, учитељ школе кладуковске, у Црљенац, по молби.

г. Дамњан Тодоровић, учитељ школе маџарске, у Влашки До, срез рамеки, по молби.

гђа Јелена Марковићка, учитељица I. и II. разреда мушке школе голубачке, у I. и II. разред школе кисељевске, по потреби.

гђа Катарина Степановићка, привремена учитељица школе лазничке, у I. разред школе жагубичке, по молби.

гђа. Стана Урошевићка, учитељица школе црљеначке, у Салаковац, по молби.

гђца Марија Младеновићева, учитељица II. разреда мушке школе великоградшке, у II. разред женске школе у Великом Градишту по потреби.

г. Светозар Вучовић, учитељ II. III. и IV. разреда школе Смољиначке, у Трњане, по потреби.

г. Ђорђе Поповић, учитељ I. и II. разреда школе средњевске, у III. и IV. разред исте школе, по потреби.

г. Сима Јеротић, учитељ школе куцке, у Сите, по потреби.

гђца Јелена Томићева, учитељица III. разреда женске школе пожаревачке, у I. одељење истог разреда, по потреби.

гђца Софија Горјанчевићева, привремена учитељица I. и II. разреда мушке школе подгорачке, црноречког округа, у I. и II. разред школе пољанске по потреби.

г. Јован Пауновић, учитељ школе сумраковачке, округа црноречког, у III. и IV. разред школе кушиљевске, по молби.

г. Михаило Стевановић, учитељ школе планиничке, округа црноречког у II. III. и IV. разред школе смољиначке, по потреби.

г. Светислав Жујовић, привремени учитељ I. III. и IV. разреда школе вредске, окр. ваљевског, у Јасиково, по потреби.

гђца Савка Поповићева, учитељица школе забрешке, округа ваљевског, у I. одељење I. разреда мушке школе пожаревачке, по молби.

г. Михаило Бошковић, заступник учитеља школе јаребичке, округа подринског, у Осаницу, по потреби.

гђа Милева Церовићка, учитељица II. разреда мушке школе горњомилановачке, у женску школу голубачку, по потреби.

г. Василије Марковић, учитељ IV. разреда школе свидајиначке, округа ћупријског у II. III. и IV. разред школе кличевачке, по потреби.

г. Милан Вељић, учитељ I. разреда II. одељења школе нараћинске, округа ћупријског у Породин, по потреби.

г. Петар Томић, учитељ школе михаиловачке, округа крајинског, у Ливадицу, по потреби.

гђца Драгиња Степановићева, учитељица I. и II. разреда женске школе владовске, округа крајинског, у I. и II. разр. мушке школе гулубачке, по молби.

г. Михаило Јовић, учитељ школе дојкиначке, округа ниротског, у I. одељење IV. разреда школе ножаревачке, по молби.

г. Драгутин Јанковић, заступник учитеља школе селечевичке, округа шабачког у Десинцу, по потреби.

г. Радивој Ковачевић, учитељ школе кривајеке, округа шабачког, у Барач, по потреби.

У ОКРУГУ РУДНИЧКОМ:

г. Паанта Симић, учитељ школе бољковачке, у III. и IV. разред школе у Горњем Милановцу, по молби.

г. Михаило Кресојевић, учитељ I. и II. разреда школе мрчајевачке, у Враћевшницу, по молби.

гђа Јулијана Милићевићка, учитељица I. разреда II. одељења мушке школе крушевачке, у Горњи Милановац, по молби.

г. Тодор Миливојевић, учитељ школе шаторачке, округа крагујевачког, у II. III. и IV. разред школе бољковачке, по потреби.

г. Срећко Ђурић, учитељ школе обрешке школне годинског, у III. и IV. разред школе мрчајевачке, по молби.

г. Љубомир Марковић, учитељ школе Ђелијске, округа ваљевског у Лађевца, по потреби.

г. Димитрије Марковић, учитељ школе Ковилске, округа ужичког, у II. III. и IV. разред школе брђанске, по молби.

гђа. Марија Богдановићка, учитељица женске школе иваницке, округа ужичког, у I. разред женске школе у Горњем Милановцу по молби.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

гђица Јелена Шуваковићева, учитељица III. разреда мушке школе смедеревске, у I. разред женске школе у Смедереву, по потреби.

г. Коста Димитријевић, учитељ II. разреда школе паланачке, у III. и IV. разред исте школе, по потреби.

г. Тодор Благојевић, учитељ школе линске, у I. разред школе милошевачке по молби.

гђа Христина Поповићка, привремена учитељица I. разреда школе великопланиске у I. и II. разред школе у Великој Крени, по молби.

г. Владимир Радојевић, учитељ школе Голобочке, у II. III. и IV. разред школе крњевске, по молби.

г. Милозав Радојковић, учитељ II. разреда школе кусадачке, у I. разред исте школе, по молби.

гђа Симба Ивковићка, учитељица II. разреда школе азањске у I. разред школе лозовичке, по потреби.

г. Михаило Ивковић, учитељ IV. разреда школе азанске, у IV. разред школе, Лозовичке, по потреби.

гђа Милева Антоновићевића, учитељица школе клењске, округа шабачког у II. разред мушке школе паланачке, по потреби.

г. Арсеније Радовановић, учитељ школе у Мокрој, округа пиротског у III. и IV. разред школе селевачке, по потреби.

гђа Анка Карајововићева, учитељица III. разреда женске школе параћинске округа ћупришког, у II. разред школе кусадачке, по потреби.

гђица Јулијана Јефтићева, привремена учитељица I. разреда мушке школе текијске округа крајинског у I. разред школе великопланиске, по молби.

гђица Анка Ђурђевићева, привремена учитељица женске школе текијске округа крајинског у I. разред школе крњевске, по молби.

г. Вукашин Глишић, учитељ II. III. и IV. разреда школе делиградске, округа алексиначког, у Ратару по потреби.

г. Јован Радаковић, учитељ школе петничке, округа ваљевског, у III. и IV. разред школе баничинске по потреби.

гђа Милица Јефтићева привремена учитељица школе жарковске округа београдског, у I. и II. разред женске школе паланачке, по молби.

г. Радивој Ристић привремени учитељ школе у Великој Иванчи, округа београдског у Водањ, по потреби.

гђа Софија Драгићка, заступница учитеља III. и IV. разреда мушке школе горњомилановачке, у II. разред доње мушке школе у Смедереву, по молби.

гђа Љубица Баронићева, заступница учитеља школе рамске, округа пожаревачког, у I. и II. разред школе баничинске, по потреби.

г. Василије Живковић, учитељ I. разреда I. одељења школе пожаревачке, у II. III. и IV. разред школе у Лугавчани, по потреби.

гђа Катарина Стаматовићка, учитељица II. III. и IV. разреда женске школе жагубичке, округа пожаревачког, у II. разред школе милошевачке по потреби.

г. Аврам Стаматовић, учитељ II. III. и IV. разреда, мушке школе жагубичке, округа пожаревачког, у III. и IV. разред, школе милошевачке, по потреби.

гђа Војислава Ризнићка, учитељица I. разреда, школе кучевске, округа пожаревачког, у II. разред школе азањска, по потреби.

г. Михаило Ризнић, учитељ III. и IV. разреда, школе кучевске, округа пожаревачког у IV. разред школе азањске, по потреби.

г. Јован Поповић, учитељ III. и IV. разреда школе великоселске, округа пожаревачког у II. III. и IV. разред школе у Великој Крени, по молби.

У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ :

г. Панта Манојловић, учитељ I. разреда школе прокупачке, у VI. разред исте школе, по потреби.

г. Милош Мимовић, учитељ школе смрдљиковачке, округа београдског у Облачину, по потреби.

гђа Милева Милојковићка, учитељица III. и IV. разреда женске школе у Врањи у II. раз. мушке школе прокупачке, по потреби.

гђа Милица Цонићева, учитељица II. разреда женске школе пиротске, у I. и II. разред женске школе у Прокупљу, по потреби.

г. Димитрије Тасић, учитељ школе врњачке окр. крушевачког, у Мекиш, по потреби.

гђа Љубица Лазаревићева, привремена учитељица школе брзанске округа крагујевачког, у II. одељење I. разреда мушке школе у Прокупљу, по молби.

г. Витомир Николић, учитељ III. и IV. разреда школе наталиначке, округа крагујевачког, у Кочан, по потреби.

У ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ :

гђа Милева Миленковићева, заступница учитеља I. разреда школе медвећске, у Доње Видово, по потреби.

г. Петар Шрепловић, учитељ IV. разреда мушке школе параћинске, у V. разред исте школе, по потреби.

г. Никола Вељић, учитељ I. одељења III. разреда мушке школе параћинске, у IV. разред исте школе, по потреби.

г. Светислав Поповић, учитељ I. одељења I. разреда мушке школе параћинске, у I. одељење III. разреда исте школе, по потреби.

гђа Стевка Божиновићева, учитељица V. разреда женске школе параћинске, у III. разред исте школе, по потреби.

г. Вучега Гаталовић, учитељ I. одељења I. разреда школе школе свилајиначке, у IV. разред исте школе, по потреби.

г. Љубомир Павловић, учитељ III. разреда школе свилајиначке у V. разред исте школе, по потреби.

гђа Милева Мутапова, привремена учитељица I. разреда мушке школе Ђупријске, у II. разред исте школе, по потреби.

гђа Босиљка Нинићева, учитељица II. разреда мушке школе Ђупријске, у I. разред исте школе, по потреби.

гђа Анка Поповићева, учитељица II. разреда школе у Вреду, округа ваљевског у II. одељење I. разреда мушке школе параћинске, по молби.

г. Јован Биволаревић, учитељ школе крушевичке, округа нишког, у Војску, по потреби.

г. Петар Црнчевић, учитељ школе црњевске, округа шабачког, у Дубницу, по потреби.

г. Димитрије Димитријевић, учитељ II. III. и IV. разреда школе великопланске, округа смедеревског, у II. III. и IV. разред школе глоговачке, по молби.

гђа Зорка Протићева, учитељица I. разреда школе кусадачке, округа смедеревског, у III. разред мушке школе свилајиначке, по потреби.

гђа Анка Достанићева, привремена учитељица, I. разреда школе баничинске, округа смедеревског, у I. одељење I. разреда мушке школе свилајиначке, по молби.

гђа Софија Поповићева, заступница учитеља школе врбовачке, округа смедеревског, у I. одељење I. разреда мушке школе параћинске, по молби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. Ђаигорије Јовановић, учитељ I. разреда, школе каранске у III. разред II. одељења школе ужичке, по молби.

г. Тадија Костић, привремени учитељ III. и IV. разреда, школе ивањичке, у I. разред школе каранске, по молби.

г. Јеврем Чакаревић, учитељ школе при дворичке, у I. разред школе ивањичке, по молби.

г. Јован Јеремић, привремени учитељ школе бачевачке, у Сечу Реку, по молби.

гђа Јулијана Живановићка, учитељица II. разреда мушке школе ивањичке, у II. разред школе каранске, по потреби.

г. Јосиф Вуковић, учитељ I. разреда школе ивањичке, у Мокру Гору, по потреби.

г. Јанко Протић, учитељ I. разреда школе гучке, округа чачанског у II. одељење I. разреда мушке школе пожешке, по потреби.

г. Јован Голубовић, учитељ школе студенске округа пиротског, у Дуб, по потреби.

г. Живојин Милојевић, учитељ III. и IV. разреда школе царинске, округа подринског у III. IV. разред школе бајинобаштанске, по потреби.

гђа Неранца Милојевићка, учитељица I. разреда школе царинске, округа подринског у I. и II. разред школе бајинобаштанске, по потреби.

г. Љубомир Јојић, учитељ I. одељења III. разреда школе пиротске, у I. одељење I. разреда школе ариљске, по потреби.

г. Милан Милић, учитељ школе текеришке округа подринског, у Чајетину, по потреби.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

г. Арсеније Илић, учитељ I. разреда мушке школе у Злоту, у III. и IV. разред школе бољевачке, по молби.

г. Деспот Деспотовић, учитељ школе бранковинске, округа ваљевског, у Брестовац, по потреби.

г. Драгутин Младеновић, учитељ III. и разреда мушке школе књажевачке, у III. и IV. разред школе великоизворске, по потреби.

гђа Паулина Младеновићка, учитељица II. разреда женске школе књажевачке, у I. и II. разред школе великоизворске по потреби.

г. Исак Израљевић, учитељ школе вратарничке, у Кривељ, по молби.

гђа Јелена Максимовићка, учитељица I. разреда женске школе књажевачке, у II. разред женске школе зајечарске, по молби.

гђа Љубица Филиповићева, учитељица I. и II. разреда мушке школе новоханске, округа књажевачког, у Бор, по потреби.

г. Стеван Павловић, учитељ школе кривевљске, у Вратарницу, по молби.

У ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ :

г. Гавра Перовић, учитељ II. разреда мушке школе чачанске, у I. и IV. разред школе јежевичке, по потреби.

г. Драгутин Аџековић, учитељ I. и IV. разреда мушке школе јежевичке, у III. разред школе чачанске, по молби.

г. Јован Лазаревић, учитељ III. и IV. разреда мушке школе паланачке, округа смедеревског, у III. разред мушке школе у Краљеву, по молби.

гђа Јулијана Лазаревићка, учитељица I. и II. разреда женске школе паланачке, округа смедеревског, у I. разред мушке школе у Краљеву, по молби.

гђа Косара Цветковићева, учитељица I. одељења II. разреда мушке школе горњомилановачке, у III. и IV. разред женске школе чачанске, по молби.

г. Милош Радовановић, учитељ II. III. и IV. разреда школе гучке, у Луке, по потреби.

г. Михаило Станојевић, учитељ I. разреда школе краљевске, у II. разред школе чачанске, по потреби.

У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ :

www.unib.rs Алекса Милојковић, учитељ школе змијњачке, у III. и IV. разред школе липолишке, по молби.

г. Вучко Поповић, учитељ II. одељења II. разреда школе шабачке, у II. одељење III. разреда исте школе, по потреби.

гђца Даница Станковићева, учитељица I, одељења IV. разреда мушке школе пожаревачке, у I. одељење I. разреда мушке школе шабачке, по молби.

г. Јанко Караматић, учитељ III. разреда школе шабачке, у IV. разред исте школе, по потреби.

гђа Јелена Милојковићка, учитељица школе брежанске, округа пожаревачког, у I. и II. разред школе липолишке, по молби.

гђа Јелка Милосављевићка, учитељица II. III. и IV. разреда школе ковиљачке округа подринског, у I. и II. разред школе богатићке, по потреби.

г. Милан Коњевић, учитељ I. одељења IV. разреда школе шабачке, у V. разред исте школе, по потреби.

г. Михаило Милозановић, учитељ школе изворске, округа пиротског, у Каменицу, по молби.

г. Павле Константиновић, учитељ школе липолишке, у Причиновић, по молби.

г. Петар Петровић, учитељ школе каменичке, у Дреновац, по молби.

г. Петко Николић, учитељ II. одељења IV. разреда мушке школе шабачке, у I. одељење III. разреда исте школе, по потреби.

г. Стана Николићева, заступница учитеља школе човешинске, у Змијњак, по потреби.

III Разрешени су :

у КУПРИНСКОМ ОКРУГУ :

г. Сава Димитријевић, заступник учитеља II. III. и IV. р. школе у Великом Поповићу, 11. Септембра ове год. по молби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. Драгомир Божовић, привремени учитељ I. одељења II. разреда школе пожешке, 22. Септембра ове год. по молби.

156.

ДУХ НАСТАВЕ И ВАСПИТАЊА

у Србији

од год. 1870. до 1882.

По извештајима изасланичким и другим изворима

Написао

J. Миодраговић

ПРОФЕСОР

(Наставак)

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

I

Зна се, да гимназије стоје на средини, измеђ основне школе и стручних школа. Оне примају децу, а дају људе. Оне се ослањају на оно знање, које даје основна школа, а сиремају за више научно и стручно образовање и за живот. По развићу историјском у разна доба и њена се задаћа мењала. Али је увек у главноме остала ова иста. У данашње доба онајају се два јача правца у

њој. Из средњег века, где науке још у строгом смислу није ни било, остало је у њима оно, чиме су се и дотле занимале. Математика и Физика, Граматика, „Реторика“, „Дијалектика“, „Теорија прозе“, „Теорија поезије“, грчки и латински; једном речи : Аристотело и римски писци, били су све знање и сва наука у гимназијама. То је класицизам. Ново доба је унело и Јестаственицу, али само као дескриптивну науку (где се предмети само описују и деле у класе). Мало по мало и Фи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зика се поделила у разне гране: у Хемију, Механику, Астрономију, Космографију, и тако даље. Још видимо по из даље у њима Историју и Географију. И, сем још неколико живих језика, то је готово сав материјал научни, који се у гимназијама налази, и који се задржао скоро и до данашњег доба. Данас, кад су поједине науке куд и камо даље измакле од онога стања њинога у средњем и новом веку, и кад је реалан правац и у Философији преовладао, осећа се јака тежња за реалним знањем и по гимназијама. Стари правац, као свака стара навика, не одлази тако лако; нови правац с већом силином удара на њега и продире. А да би кавга легла, и да би се васпоставио мир, оно се, као обично, свуда, удара по средини. И класицизам, и реализам; и једно и друго; нешто из онога, а неколико из овога. То је обична фирма историјског развитка. Увек, кад једна стара установа, навика, или обичај *M*, дође у судар с неком новом *N*, оне се прво помешају и споје, и направе *O*, док најпосле *M* мало по мало не изумре, и остане ново *N*, чисто. И људи, који живе после у времену када влада *N*, чуде се, како је могло да буде људи и времена, кад је владало *M*.

Прелазећи да разгледамо дух наставе и васпитања у нашим гимназијама ми имамо прво да се обазремо на овај историјски развитац, те да видимо где, на ком ступњу овога развитка историјскога стоје наше гимназије, па онда да пређемо на разгледање како се предавало оно што се предавало.

Оно прво ћемо најбоље сазнати, ако видимо који су предмети предавани и у ком обиму. Ево да видимо.

Наука хришћанска — у свима разредима, сем два најстарија.

Српски језик — у свима разредима, (и то: „Граматика“ у три нижа; „Старо-словенски“ у IV; „Теорија прозе и појезије“ у V; Историја српске књижевности у VI и VII разр.).

Латински језик — у три виша разреда.

Француски језик — у три виша разреда.

Немачки језик — у свима разредима.

Рачуница — у три нижа разреда.

Алгебра — у два разреда средња.

Геометрија — у два виша разреда.

Практична Геометрија — само у једном.

Земљопис — у три нижа разреда.

Историја српског народа — само у IV р.

Историја општа — у четири виша разр.

Јестаственица — у свима сем четвртог, (и то: Минералологија (I), Ботаника (II), Зоологија (III); Минералологија с Геологијом (V), Ботаника (VI), и Зоологија (VII).

Физика с Механиком — у четири виша разреда.

Хемија — само у четвртоме.

Космографија — само у једном.

Цртање — Певање — Музика — Гимнастика.

Карактеристично је овде ово: Што је Српском језику дат оволики простор, и то више на теорјски део његов него на практички, и што у њему још живи „Теорија прозе и појезије“. Што је и религија запремила скоро све разреде, сем два највиша. Што Географију видимо само у три разреда и то најнижа. Што је Историја народна ушла само у једна и то у четврти разред. Што у „Јестаственици“ видимо само Зоологију, Ботанику и Минералологију и у нижим и у вишим разредима, где се понављају. Што је Физика ушла само у четири и то виша разреда, а дотле деца била и учила друге предмете без физикалнога знања. И, најпосле и најкарактеристичније, што је Хемији, овој сестри физичној и основици свих других наука природних а нарочито биолошких и технолошких, дат само један једини разред, и то тек четврти, тако, да је све што су деца дотле учила било без хемиског знања.

Сем тога карактеристично је и то што нема: Геологије (за себе), Палеонтологије, Анатомије опште и упоредне, Физиологије, ове основице свима наукама биолошким и духовним, Технологије, Економије, Социологије, и свих новијих придобитака научних и реалних.

Али исто тако је карактеристично и то: што нема грчког и јеврејског; што је латинскоме дат сразмерно мали простор; што нема „Реторике“ и „Дијалектике“, итд.

А шта видимо из овога?

Видимо то, да су наше гимназије одиста прилично изашле из класицизма; али да су само крочиле у реализам. Од једнога је нешто отпало, а од другог нешто дошло. Видимо управ мешавину. Видимо тамап оно стање, где је из старог *M* и новог *N* произишло средње *O*. И ако бисмо замислили развитац

гимназија као неку лествицу са, рецимо, десет пречага, онда бисмо могли рећи, да наше гимназије стоје на средини, око пете пречаге, а да ће с последњим новим програмом бити крочиле још на једну пречагу више.

То је што се тиче историјског развитка њиног. Сад имамо да видимо како се вршила настава и васпитање у њима на овоме ступњу на коме стоји и на овој материји, коју је сад обухватила.

Кад погледамо мало боље у програм, па видимо, да у ниже разреде долазе већином све апстрактнији и формалнији предмети, а у вишии конкретнији и реалнији; даље, кад се сетимо, до каквих смо резултата дошли у испитивању духа наставе и васпитања у основној школи, и с каком смо спремом и навиком на механично учење испратили децу из основне школе; још, кад помислимо, да су и сви учитељи, код којих смо нашли онако ужасан механизам у основној школи, прошли кроз гимназију, па још и кроз коју вишу школу, па се опет нису отресли механизма, него га шта више сви (сем оних који су свршили Учитељску Школу) јако поштују и практикују још и данас; даље, кад видимо, да они, који изиђу из гимназије у живот, већином немају никакве хасне од онога знања што су га у њој добили, исто онако, као год и они од онога, што га изнесу из основне школе, при свем том, што се ту концентрише и оно знање, што се донесе из основне школе; и, на послетку, кад се сетимо недавнога времена и механизма, у коме смо и ми сами били у гимназији: онда можемо очекивати, да ћемо и у гимназијама, као и у основним школама, наћи механизам ма у којој мери и ма у ком облику. Но већ та околност, што су деца одраслија и развијенија, што је више предмета, те није могуће учити све на памет, што су и предмети подељени међ наставнике тако, да је сваки, више мање, ушао у свој предмет као у науку, и према томе неће ни допустити просто брбљање без разумевања, даје нам права да мислимо, да нити је могућ, нити ћемо наћи овде механизам у оној мери, у којој смо га нашли у основи школи.

Али баш сад наилазимо на највеће тешкоће. Ми овде имамо двојак извештаја: извештаје директора појединих завода, и извештаје министарских изасланика, и при свем

том теже нам је направити једну општу слику и преглед рада у гимназијама по у основним школама. Извештаји министарских изасланика, због њиног кратког времена и мложине предмета и разреда, твко су кратки и површни, да се из њих скоро ништа не може видети. Они су само говорили о заводу у опште, и ако је који и дотакао наставу саму, он се више ограничио само на неке предмете и најобичније напомене о ономе, што му је, може бити више случајно, пало у очи за оно кратко време, које је он у ком заводу провео. Остављени смо дакле скоро само извештајима директорским. И док смо код основних школа имали извештаје, где о школскоме раду, предавању и успеху, говоре други људи, овде имамо извештаје, где у неку руку људи сами говоре о своме раду. Стога морамо бити врло смотрени, да ствар не узмемо површније, те да и закључак не изведемо површан и погрешан.

И још једна тегоба. Извештаји ови не говоре ништа о *начину* предавања појединих предмета, већ, највише, ако се каже само по којој је књизи који предмет предаван, и с каквим успехом. Једном речи, врло нам је мучно увидети сâм дух наставе и васпитања и одатле извести општу карактеристику за сву наставу гимназијску.

Али нам је само с једне стране посао мало олакшан.

1880 године издао је ондашњи министар просвете један распис, по коме су сви заводи средњи имали да поднесу тачан извештај о свему, и да му одговоре на неке двадесет и три тачке његовога расписа. Та су питања обухватила и поједине предмете и цео живот школин и скоро све важније из њега. И ако не баш све до ситница, и ако одговори директорски на њих нису извршени, у оној опширности, која би потребна била, те да се јасно види стање наставно и дух њен, опет ће нам она јако користити, и за нас нема бољег пута, но да се држимо тих извештаја и њинога реда, па да, к томе, додајемо оно, што имамо ван њих. Ми ћемо тако, упоређујући поједине одговоре, и критички вадећи одатле и примајући оно што је заједничко, доћи до извесних резултата, из којих ћемо моћи извести оно што буде најопштије и најкарактеристичније за целу наставу у тим за-

водима. И тако нам је посао само отежан јако, али ћемо опет бити у стању да дођемо и овде до најопштијих резултата исто онако, као што смо дошли до њих у основној настави по извештајима изасланичким. Једина је разлика у

главном е та, што ћемо, место по предметима, као код основне школе, овде прелазити по ономе реду, који је у распису министарском и одговорима директорским.

(Наставиће се)

ВАСПИТАЊЕ КАО НАУКА

од

Александра Бена

ГЛАВА ОСМА

Очигледна настава

(Наставак)

Један обичан пример очигледне наставе јесте атмосфера. Она се може сматрати као једна згодна или срећна полазна тачка. Са свим би било неумесно и неупутно, ако би се хтело покушавати, да се објасне и изнесу сви природни појави који са атмосфером стоје у свези, њени физички, хемијски и геолошки односи (ако би ово у опште било могуће). Ми бисмо могли у то све само забрљнути, а не бисмо ученике ни чему потпуно научили, а већ да оставимо на страну оно, што би се на тај начин дух ученика одводио у забуну. Најзгодније ће бити, да се атмосфера узме као један предмет у смислу Јестаственице. На основу оваког посматрања атмосфере направило би се једно предавање у чисто индивидуалном или конкретном смислу, и ту би се просто изнеле и побројиле особине или одлике атмосфере исто онако, као и каквог предмета из Јестаственице.

Прво би се почело са положајем и распрострањености атмосфере на земљиној површини, и онда би се показало за колико је она у висину распрострајена, њена маса или тежина, њен гасовит карактер, њена провидност. За тим би дошло да се говори о њеном саставу, при чему би се морало у две три подесне речи, које су за ученике разумљиве, споменути и ксеоник, угљеник, вода и т. д. Али, у то се не сме узимати ни једно од оних питања, која стоје у свези

са постанком саставних делова воде или водене паре, по што би така питања одвела цело предавање другим путем. Највише што се овде може учинити, јесте, да се у кратко напомене, да се количина водене паре у атмосфери мења, и да се водена пара, и ако је већином иначе невидљива, скупља у маглу и облаке, и да на послетку из овог облика прелази у кишу, и тако постаје видљива. Преко овога не сме се ништа даље предузимати, ако се хоће да предавање задржи свој природописни (јестаственички) карактер. Одавде ми после прелазимо врло опрезно, а и у строго обележеним границама, на предавање о угљеној киселини, која се налази у атмосфери, о њеној количини, њеном карактеру (како она у гасовитим стању постаје згоревањем каменог угља, ђумура и дрвета), о њеном значају у погледу храњења биљака. Још би после тога требало споменути, али се не упуштати у опширно излагање, незнатније саставне делове атмосфере заједно са испаравањем земљине површине анималним клицама и т. д.

Дубље задирање у тајне атмосферске, у многобројне каузалне односе, који стоје у свези са њом — за то требају предавања у другом смислу, и морају се опширније објаснити. Један или два примера објасниће наше мишљење. Примерна (главна) особина атмосфере јесте, то, да је ваздух нешто

материјално, које има и особину лењивости — а тај се факат не може првим погледом и лако приметити — као и сви други видљиви и опипљиви предмети око нас. Ова околност, која пријатно изненађује и заинтересује, врло је zgodна и подесна, да се у једном добром очигледном предавању разложи и објасни. Докази и наводи у погледу отпорне снаге ваздуха, ветра и т. д. сигурно су познати, и они врло јак утисак производе. Али једно такво предавање било би у самој ствари предавање о лењивости материје, и без сумње за њега би најбољи назив био : материја и покрет. Први предмет предавања био би о отпору, који ми примећујемо нашим снагама на чврстим или течним телима. За тим би се то могло пренети и на ваздух, и то би био један доказ да је и ваздух једно материјално тело. О тежини и притиску атмосфере са свим је природно да се говори у свези са предавањем о тежини у опште : а по што је тако предавање у великом степену емпиричко, то се оно може направити да буде разумљиво и у ранијим стадијама развитка. Но ово не спада међу најранија предавања са научном тенденцијом : јер да се то тачно обради, потребно је извесног знања о округлини земље и о сунчаном систему. После тежине ваздуха, на прво место долази његова еластичност. Ово припада у механику, где се говори о еластичним телима у опште, и где, дакле не сме ни еластичност ваздуха бити искључена. Међу тим, у то исто предавање не може се узети да се говори и о последицама које долазе од комбинације еластичности ваздуха са његовом тежином, као што је, на пример, оно, што је ваздух у вишим регионима рећи него у нижим. За ово је потребна једно нарочито засебно предавање.

Састав атмосфере из угљеника и кисеоника одводи нас у хемију, и ми морамо и у ову област ући, али то нећемо сад учинити, него другом приликом. У претходном

(о атмосфери) предавању, о кисеовику се може само нешто мало споменути у емпиричком облику, и то оно, што ће бити подесно према претходном знању ученика. Али и у најповољнијем случају, таки су површни наговештаји опет само непотпуни и недовољни, ако не још и погрешни. И једина сигурна опрезност, која од тога може сачувати, јесте, да се учитељ не заборави, па да се упушта у објашњавање.

Ако смемо судити по учебницима школским, онда је вода, која се у парном стању налази у атмосфери као њен саставан део, са њеним чудноватим преображајима и њеним непрестаним мењањем, један најомиљенији предмет очигледне наставе. А особито изгледа да се за росу показује необично велики интерес, и ако овај предмет по својој тешкоћи долази у редовно изучавање Физике, и то не одмах у почетку, него тек доцније пошто су већ изучене друге неке ствари из ове науке. На овоме примеру може се са свим јасно показати, шта треба у очигледној настави да се узме, а шта треба да се изостави ; он по самој природи својој показује нам емпирички карактер прве научне наставе.

И ако учитељ, због недовољног развитка ученикових саоспособности и недовољног знања, не може да се упушта у научна предавања, то опет из тога никако не следује да њему није потребно ни да зна таква предавања држати и предавати у таком облику, или да њему није нужно да познаје границе и она места у појединим предметима, где ови треба у свези да се предају и где због ове свезе они добијају научни облик. Много је боље да учитељ и ово зна, те да се према томе може и уме оценити како му ваља да удешава своја предавања, те да не пређе границе ученикових способности и њиховог знања¹⁾. Тако роса

¹⁾ Ово је место од особито велике важности за наше прилике у погледу образовања, које учитељи треба да имају. Јер, код нас као да има

се објашњава и изучава при изучавању Физике, а у оном делу који, говори о топлоти. А пре овога предмета учи се о динамици, хидростатици и пнеуматици, и на тај начин ученику се да довољно и добре основе за физичка знања.

Закони покретања и закон тежине већ су објашњени и наказана је њихова примена на чврсте течне и гасовите супстанце; а међу тим при изучавању топлоте кад се дође на росу, већ су заснована нека од најважнијих факата, као што је ширење тела топлење тела и претварање у пару, а тако исто и обратне промене агрегатнога стања заједно са науком о латентној топлоти. Сва ова припремна објашњења врло ће корисна бити за ученика, кад он почне систематички изучавати Физику, и за оне ствари у овој науци, које ће он учити пре него што дође на росу. Али баш и тада, учитељ ће видети како му ваља да дода још и многа друга објашњења докле доведе једног ученика од осредњег схваћања, да појми тај предмет у целој потпуности. И сад, кад све ово имамо на уму, онда човек би чисто дошао у очајање кад помисли, да се предузима један предмет са ученицима од 10 година, за који треба снаге и претходне спреме једног ученика од 16. година. Бар у први мах такав ћемо утисак добити. Али један други и тачнији обзир показаће нам како ми треба да радимо и којих правила да се држимо па да можемо помоћу скраћивања, ограничавања и нарочитих мера обазривости ту тешкоћу савладати, ми почињемо тиме што сами себи изнесемо разлоге, који нам налажу, да у опште покушамо. При томе ми намеравамо, да пажњу младачког духа, на

факта, појаве и догађаје спољнега света, да то све произведе утисак у духу, на који ће моћи права (виша) школа доцније свој рад наставити, јер извесно је ако би учитељ Физике предузео да предаје о роси ученицима, који никад нису видели мокру траву у јутру, после ведре и бескишне ноћи, онда би он морао увидети, како за успешан рад нешто недостаје код ученика. Уз ово да споменемо још и ону другу околност, да се узрок и последица могу приметити и разумети у овом или оном облику, баш у са свим младим годинама, кад су духовне снаге још слабе и неразвијене, и да то само по себи изазива пажњу код ученика. Младачачан ће дух при свакој уочљивој промени и сам тражити да дозна услове те промене. Свако је дете један аутодидактички природњак у погледу ствари као што су: падање кише, наводњавање земљине површине, стицање воде у водене одводе, олуке или јаркове. Кад дете види оквашену земљу, барице и стицање воде, оно ће закључити, да је пре тога киша падала,

И ово самостално посматрање, суђење и закључивање руководити поправљати и потпомагати — то је циљ учитељева при свима предавањима, о којима смо ми до сада говорили. Истина, при томе остаје и једна незгода, а то је, што се ученицима не може потпуна истина да саопшти, и што они најпре морају да се упознаду са различним несавршеним облицима, да би после могли помоћу тога доћи до потпуне истине потпуног објашњења.

Пре него што ове обзире применимо на росу, треба нам да се сетимо оног интересантног и поучног факта, а то је: *да пре 100 година у опште још није била објашњена појава росе, па наравно, није се ни којимала потпуно.* Ова се појава није могла никако објаснити све догле, докле *Black* није објаснио теорију латентне топлоте, идок *Dalton* није проучио особине водене паре у ат-

доста људи и међу највећом нашом интелигенцијом који су због савршеног непознавања педагогике, склони да сматрају учитељски позив као какав шустерски занат. А да је то једна, скоро непојмљива, забуда то видимо из сваке речи целога овог дела о васпитању, Преводилац.

мосфери. Међу тим, и дотле ова појава није била баш са свим непозната, и оно, што се о роси дотле знало, било је са свим тачно и корисно. А из овога се јасно види, да има извесних облика знања, које и ако није потпуно, опет за то оно има своју вредност. Оно раније знање о роси било је *емпиричког* облика, а исто је тако и оно знање које ми кажемо да треба деци давати пре него што она дођу до савршенијег облика тога знања. Али из овога не излази, да децу треба оставити, па да она такве облике знања добију и сама по самој нужности, као што су то наши претци радили, него ми треба да их разумно и намерно *тим путем* водимо и упућујемо, којим је и човечанство у распознавању света ишло. Ми знамо и оно тачно и последње објашњење једне појаве, али ми то опет не разлажемо деци, него остављамо за доцније, док их знањима у нижем облику припремимо за разумевање рационалног објашњења.

И баш у овоме и јесте оно, што је за наш положај од користи. Ми можемо *наше потпуно познавање* појава и света употребити на то, да поуке у емпиричком облику поправимо, те на тај начин да их тако подесимо, како ће одговарати стварним фактима, а и за своју цел' постати разумљивија. Ми можемо само наговестити оно, што ће ученик једног дана у целој потпуности разумети. *Ми можемо један истински узрок у општем науку изнети, па и ако не можемо прелазити све оне постепениости, које до тога узрока воде.* Ништа неће шкодити, ако се објашњење прилива и одлива допуни још и том напоменом, да ова појава постаје услед заједничке привлачности сунца и месеца. У овоме случају ми бисмо учинили погрешку само тиме, ако бисмо хтели и у појединоме да објашњавамо ученицима то привлачење, а они, међу тим, још нису у стању, да схваћају апстрактне динамичке представе. Ми можемо ученицима давати врло

драгоцена знања, а опет да не задремо пре времена у последња и опширна објашњења, Ми им обраћамо пажњу и посматрање на једну велику појаву на нашој земљи. Ми дајемо духу једну велику представу, и приближно му и објаснимо једну појаву, која се непрестано појавља (прилив и одлив). Ми скупљамо једну читаву гомилу разбацаних појава око једне средишне тачке, и ово нам даје право, да оваку обраду тога предмета сматрамо као припремно предавање за праве природне науке.

Да се вратимо на онај пример о роси. Као што смо напоменули, предавање о овоме предмету држи се ученицима, који још не могу да разумеју разлоге или објашњења ове појаве, те с тога се и само предавање мора удесити према оном обзиру, да ученици немају оног претходног знања за потпуно појимање тога предмета. Али и поред тога, и за овако је предавање потребно извесне припреме; и оно се мора тако удесити, како ће одговарати знању онога разреда, у коме се предаје. Према томе, овако се предавање не сме држати без извесних других предавања. А у ова друга спада: предавање о материјалности атмосфере, о оним трима агрегатним стањима материје, која зависе од топлоте, а која су врло zgodан предмет за једно емпиричко предавање; за тим предавања о кувању (кључању) воде, о разлици између праве гасовите паре и видљиве водене паре, о сушењу мокрих површина и барица, о загревању ваздуха дневном топлотом, и хлађењу у ноћ. Ако су ове тачке у напред споменуте, пре него што се почне предавати о роси, онда ово предавање може се држати у овом облику: Вода, које испаравањем нестаје, распростире се по атмосфери у облику ваздуха. Али, атмосфера може у се примити само једну извесну количину водене паре. Шта следује из тога? Или испаравање мора престати, или онај део водене паре, што се већ налази у атмосфери, мора из ње опет

на земљу доћи. То и бива кад киша пада, и она кишна вода била је пре тога у атмосфери као водева пара. И на овај начин највише се водена пара из ваздуха враћа опет на земљу као вода. Пре него што је водена пара претворена у кишу, она је била у ваздуху као облаци, из којих киша и добија своју храну. Киша настаје онда, кад се ваздух услед промене дана и ноћи, или услед промене ветра, охлади; хлађење је најважнија околност. Ми можемо на различне начине добити воду из ваздуха, само ако ваздух довољно охладимо. Површина земљина ноћу је хладнија, и ми видимо да је и мокра, и ако није ни мало киша падала.

Права језгра овога предавања састоји се у томе, да се испаравање доведе у свезу са топлотом ваздуха, и поново преобраћање паре у воду са хлађењем водене паре. Ако се овај факат у главноме разуме и појми, онда је тиме постигнуто баш тачно онолико, колико се једним предавањем може учинити. У осталом, са свим је јасно, да предавању о роси треба да претходи предавању о киши и облацима, по што се у појави росе огледа у суштилнијем облику цела та појава, која постаје хлађењем водене паре, и претвара-

њем воде у пару услед топлоте. Без једног нарочитог предавања не могу се разложити узроци, због којих неке ноћи има росе а друге је нема, и због чега су нека тела орошена, а друга нису — за ово треба једно засебно предавање. Да се трава и вуна пре оросе, него метал и камен, то се може саопштити као један емпирички факат, али кад се у почетку почне најпре говорити о роси ни пошто се у то предавање не сме уплетати теорија о зрачењу (одбијању зракова топлот, них) површина, и о разликама зрачења код различних тела. Ово треба да се покаже или у једној ранијој лекцији (пре росе), или треба са свим да изостане, па да се просто само напомене као један емпирички факат. Суштина очигледне наставе и јесте у томе да она увек остаје у емпиричком облику.

У једном засебном додатку разложиће се критички, на неколико одабраних примера, нарочите засебности (посебне особине) у примерним (основним) наукама, и тиме ће се оне нарочито расветлити. У свези са овим ја ћу још објаснити и облике, које предавање добија услед објашњавања речи, које се у читанкама појављују.

(Наставиће се)

ПРИЈЕМНИ ИСПИТИ У ВИШОЈ ЖЕНСКОЈ ШКОЛИ

од

1878-79. до 1885-86. године.

Чланом 4. Закона о уређењу Више женске школе прописани су пријемни испити за оне ученице, које почињу учити први разред ове школе.

Пријемни испити полажу се по *правилима* која су о томе прописана за гимназије и реалке, и то: из Српског језика, рачуна, земљописа и историје.

Оцене се дају из свакога предмета на по се. Ако ученица добије *слабу* оцену из једнога од назначених предмета, њој се може

допустити да понови испит, кад за то има довољно разлога.

О резултату пријемних испита у Вишој женској школи имамо податке за *осам* год. и то од 1878—79. до 1885—86. —

За полагање пријемног испита пријавило се ученица:

У ПОЧЕТКУ ГОДИНЕ	РОБЕНИХ У О П Ш Т Е		
	ВАРОШИ	СЕЛУ	
1878—79 . . .	81	7	88
1879—80 . . .	111	6	117

РОЂЕНИХ У У ОПШТЕ

ПОЧЕТКУ ГОДИНЕ	ВАРОШКИ	СЕЛУ	У ОПШТЕ
1880—81 . . .	92	6	98
1881—82 . . .	126	8	134
1882—83 . . .	91	8	99
1883—84 . . .	122	7	129
1884—85 . . .	118	9	127
1885—86 . . .	130	11	141
Свега	871	62	933
Годишња средина	109	8	117

Процент је износио код ученица.

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79 . . .	9:30	11:29	9:43
1879—80 . . .	12:74	9:68	12:54
1880—81 . . .	10:56	9:68	10:50
1881—82 . . .	14:47	12:90	14:36
1882—83 . . .	10:45	12:90	10:61
1883—84 . . .	14:00	11:29	13:83
1884—85 . . .	13:55	14:52	13:61
1885—86 . . .	14:93	17:74	15:12

Највише ученица пријавило се у 1885. а најмање у 1878. години; разлика између ове две године износи 5.69 процената. Ова разлика много је већа код сеоских ученица, јер износи 8.06.

Кад 1878. годину поредимо са 1885. годином, онда налазимо да је на сто ученица које су се пријавиле за пријемни испит прве године, дилазило у 1885. ученица

варошких	161
сеоских	157
у опште	160

У последњој години број пријављених ученица био је дакле знатно већи, и проценат увећања готово је подједнак за ученице, како варошке тако и сеоске.

Поредимо ли ученице по месту рођења, ми налазимо, да је од сто ученица долазило

У ГОДИНИ	НА ВАРОШКЕ	НА СЕОСКЕ
1878—79 . . .	92:04	7:96
1879—80 . . .	94:87	5:13
1880—81 . . .	93:88	6:12
1881—82 . . .	94:03	5:97
1882—83 . . .	91:92	8:08
1883—84 . . .	94:58	5:42
1884—85 . . .	92:91	7:09
1885—86 . . .	92:20	7:80
у опште	93:35	6:65
Годишња средина	93:16	6:84

Међу пријављеним ученицама било је дакле релативно највише сеоских у 1883. а најмање у 1880. години. Значајно је да је у овом периоду на сто варошких девојчица долазило тек по седам сеоских девојчица, хоје су се јавиле са полагање пријемног испита, да уче Вишу женску школу.

Вредно је напоменути да долазе на пријемни испит и такве ученице које су училе приватно основну школу.

Таких ученица било је.

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79 . . .	3	—	3
1879—80 . . .	5	2	7
1880—81 . . .	6	—	6
1881—82 . . .	6	1	7
1882—83 . . .	3	—	3
1883—84 . . .	4	1	5
1884—85 . . .	1	—	1
1885—86 . . .	2	2	4
Свега	30	6	36
Годишња средина	3	1	4

Процент сеоских девојчица које су приватно училе основну школу, износио је 9.68, а варошких напротив само 3.44. Ово је сасвим природно јер, као што је познато, по селима до скоро биле су основне школе само са три разреда; па како се на пријемни испит мора донети сведоџба из четвртог разреда то су тај разред морале сеоске ученице приватно учити.

Кад број ученица, које су училе приватно основну школу, поредимо с целим бројем пријављених на испит ученица, онда налазимо да је износио проценат оних у години.

1878—79	3:41
1879—80	5:98
1880—81	6:12
1881—82	5:22
1882—83	3:03
1883—84	3:88
1884—85	0:79
1885—86	2:84
у опште	3:86

Из ових размера видимо, да је број ученица које су основну школу приватно училе, почев од 1883. године све мањи.

Како су пређе биле ретке сеоске школе са четири разреда, тако сад готово опет нема ни по селима школе, које би имала само три

разреда, те се тако и у селу могу свршити сва четири разреда ниже основне школе.

Колико је ученица положило пријемни испит и с каквим успехом, то се види из овог прегледа.

ПРИЈЕМНИ ИСПИТ ПОЛОЖИЛО ЈЕ						
У ГОДИНИ	С У С П Е Х О М					СВЕГА
	ОДЛИЧНИМ	ВРЛО ДОБРИМ	ДОБРИ	НЕДО-ВОЉНИМ		
ВАРОШКИХ ДЕВОЈЧИЦА						
1878—79 .	8	35	31	7		81
1879—80 .	12	37	45	37		111
1880—81 .	4	26	54	8		92
1881—82 .	17	55	47	7		126
1382—83 .	10	43	34	4		91
1883—84 .	15	70	34	3		122
1884—85 .	18	77	23	—		118
1885—86 .	18	72	35	5		130
СЕОСКИХ ДЕВОЈЧИЦА						
1878—79 .	—	4	3	—		7
1879—80 .	1	2	1	2		6
1880—81 .	—	1	5	—		6
1881—82 .	—	3	3	2		8
1882—83 .	2	—	6	—		8
1883—85 .	1	2	4	—		7
1884—85 .	1	6	2	—		9
1885—86 .	2	4	5	—		11
У К У П Н О						
1878—79 .	8	39	34	7		88
1879—80 .	13	39	46	16		117
1880—81 .	4	27	59	8		98
1881—82 .	17	58	50	9		134
1882—83 .	12	43	40	4		99
1883—84 .	16	72	38	3		129
1884—85 .	19	83	25	—		127
1885—86 .	20	72	40	5		141

Од 1878 до 1885. године дакле положило је пријемни испит.

С УСПЕХОМ:	ДЕВОЈЧИЦА		
	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
одличним . . .	102	7	109
врло добрим .	415	22	437
добрим	303	29	332
недовољним .	51	4	55
ПРОЦЕНАТ			
одличних	11·71	11·29	11·68
врло добрих . .	47·65	35·49	46·84
добрих	34·79	46·77	35·59
недовољних . .	5·85	6·45	5·89
у опште	100·00	100·00	100·00

При међусобном поређењу ових размера види се, да је проценат одличних ученица

био готово један исти како за варошке тако и за сеоске девојчице, јер на сто првих долазило је од других 96. Код врло добрих разлика је већа; ту је односна размера као 100:75. На против међу оним ученицама, које су на пријемном испиту показале добар успех, било је опет сеоских знатно више. Овде је била односна размера као 100:134.

Релативно је незнатан број ученица које су показале недовољни успех. Односна размера између варошких и сеоских ученица била је у овом погледу као 100:110.

Варошких ученица са недовољним успехом није било само у једној, 1885. години, а у осталих седам година било их је, и то по највише у 1880. години.

Сеоских ученица са недовољним успехом било је само у две године, а у осталих шест година их није било.

За поједине година износио је проценат ученица, и то:

У ГОДИНИ	ОДЛИЧНИХ	ВРЛО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ
1878—79	9·09	44·32	38·64	7·95
1879—80	11·11	33·33	39·32	16·24
1880—81	4·08	27·56	60·20	8·16
1881—82	12·69	43·28	37·31	6·72
1882—83	12·12	43·44	40·40	4·04
1883—84	12·40	55·82	29·46	3·32
1884—85	14·96	65·35	19·69	—
1885—86	14·18	53·90	28·37	3·55

Најповољнији резултат показује година 1885. јер у тој години положили су све ученице пријемни испит с успехом задовољавајућим.

Година 1880. на против има изванредно велики проценат ученица, које су тај испит положили са недовољним успехом.

С одличним успехом положило је пријемни испит највише ученица у 1885. а најмање у 1881. години.

Врло добрих ученица било је највише опет у 1885. а најмање у 1881 години. У те две године било је и добрих ученица највише, односно најмање.

Према резултату положенога испита примљено је у први разред Више женске школе ученица:

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79 . .	74	7	81
1879—80 . .	91	3	94 ¹⁾
1880—81 . .	84	6	90
1881—82 . .	119	6	125
1882—83 . .	87	8	95
1883—84 . .	119	7	126
1884—85 . .	118	9	127
1885—86 . .	125	11	136
Свега . .	817	57	874
Годишња средина	102	7	109

Према томе примљено је у први разред Више женске школе од сто ученица, које су полагале пријемни испит, и то:

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79 . .	91·36	100·00	92·05
1879—80 . .	81·98	50·00	80·34
1880—81 . .	91·30	100·00	91·84
1881—82 . .	94·44	75·00	93·28
1882—83 . .	95·60	100·00	95·96
1883—84 . .	97·54	100·00	97·68
1884—85 . .	100·00	100·00	100·00
1885—86 . .	36·15	100·00	96·45
Свега . .	93·80	91·94	93·68

Процент пак одбијених износио је код ученица

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79 . .	8·63	—	7·65
1879—80 . .	15·32	33·33	16·24
1880—81 . .	8·70	—	8·16
1881—82 . .	5·56	25·00	6·72
1882—83 . .	4·40	—	4·04
1883—84 . .	2·46	—	2·32
1884—85 . .	—	—	—
1885—86 . .	3·85	—	3·55
Свега . .	5·85	6·45	5·89

Највише ученица, како варошких тако и сеоских, одбијено је у 1880. години. У години 1885. примљене су све ученице у школу, јер те године ни једна није показала на пријемном испиту недовољан успех.

Кад главни проценат варошких ученица, које су у овом периоду одбијене од школе по-

¹⁾ У овој години отишле су у друге школе 4 ученице, и то 3 варошке и 1 сеоска, и ако су, према положењу пријемном испиту, могле бити примљене у I. разред Више женске школе. Ово наводимо ради објашњења разлике, која се показује у нашим бројевима између примљених у школу ученица и оних, које су с успехом пољегале испит.

редимо с процентом сеоских ученица, онда излази, да је на сто првих било ових других 110.

Према пропису члана 4. Закона о уређењу Више женске школе, у ову школу примају се ученице које нису млађе од 10 нити старије од 13 година. Изузетно од овог правила и с обзиром на постојеће прилике одобрава се у извесним случјевима, да и старије девојчице могу бити примљене у први разред Више женске школе, као што ћемо видети из овога прегледа.

БРОЈ ПРИЈАВЉЕНИХ НА ИСПИТ ДЕВОЈЧИЦА						
У ГОДИНИ	У Д О Е У О Д					СВЕГА
	10 г.	11 г.	12 г.	13 г.	14 г.	
В А Р О Ш К И Х						
1878—79 . .	8	29	28	16	—	81
1879—80 . .	13	36	42	17	3	111
1880—81 . .	14	38	27	12	1	92
1881—82 . .	24	59	32	11	—	126
1882—83 . .	27	35	23	6	—	91
1883—84 . .	35	58	18	11	—	122
1884—85 . .	26	54	31	7	—	118
1885—86 . .	47	53	24	5	1	130
Свега . .	194	362	225	85	5	871
Год. средина . .	24	45	28	11	1	109
С Е О С К И Х						
1878—79 . .	1	3	1	1	1	7
1879—80 . .	—	2	2	2	—	6
1880—81 . .	1	2	2	1	—	6
1881—82 . .	—	1	5	1	1	8
1882—83 . .	—	2	2	3	1	8
1883—84 . .	1	—	4	2	—	7
1884—85 . .	—	3	7	—	—	9
1885—86 . .	2	2	3	4	—	11
Свега . .	5	14	26	14	3	62
Год. средина . .	1	2	3	2	—	8
У О П Ш Т Е						
1878—79 . .	9	32	29	17	1	88
1879—80 . .	13	38	44	19	3	117
1880—81 . .	15	40	29	13	1	98
1881—82 . .	24	60	37	12	1	134
1882—83 . .	27	37	25	9	1	99
1883—84 . .	36	58	22	13	—	129
1884—85 . .	26	56	38	7	—	127
1885—86 . .	49	55	27	9	1	141
Свега . .	199	376	251	99	8	933
Год. средина . .	25	47	31	33	1	117

Од сто ученица, које су се јавиле на пријемни испит у периоду од 1878. до 1885. год. било је

У ДОБУ ОД	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
10 год.	22·28	8·06	21·33
11 „	41·56	22·58	40·30
12 „	25·83	41·94	26·90
13 „	9·76	22·58	10·61
14 „	0·57	4·84	0·86
Свега	100·00	100·00	100·00

Варошких ученица било је највише у добу од 11 година, а сеоских у добу од 12 година.

Велику разлику налазимо између варошких и сеоских ученица, кад најмлађе са онима од 14 година поредимо. Тако долазило је на сто у добу од 10 година ових у 14. години код ученица.

варошких	3
сеоских	60
у опште	4

Сеоских ученица у добу од 14 година било је дакле *двадесет пута* више него ли варошких.

Интереско је међусобно поређење горњих размера. Из тога поређења види, се да је на сто варошких ученица долазило сеоских у добу

од 10 година	36
„ 11 „	54
„ 12 „	162
„ 13 „	231
„ 14 „	849

У појединим годинама овага периода износио је проценат ученица, варошких и сеоских, и то:

	У	Д	О	Б	У	О	Д
	10 г.	11 г.	12 г.	13 г.	14 г.	14 г.	14 г.
1878—79	10·22	36·37	32·95	19·32	1·14		
1879—80	11·11	32·48	37·61	16·24	2·56		
1880—81	15·31	40·82	29·59	13·26	1·02		
1881—82	17·91	44·78	27·61	8·95	0·75		
1882—83	27·27	37·38	25·25	9·09	1·01		
1883—84	27·91	44·96	17·05	10·08	—		
1884—85	20·47	44·10	29·92	5·51	—		
1885—86	34·75	39·01	19·15	6·38	0·71		

Из ових процената види се, да је 1879. године било најмање девојчица у добу од 10 година. Тај проценат у цдућим годинама постепено је растио. Код девојчица у добу од 13 и 14 година проценат је опет опадао. Но овде то опадање није ишло тако правилно, као што је то био случај код најмлађих девојчица.

Односна размера између првог и последњег процента било је у години.

1879—80	као 100:23
1878—79	„ 100:11
1880—81	„ 100:7
1881—82	„ 100:4
1882—83	„ 100:4
1885—86	„ 100:2

Средња година узрасти износила је код ученица

У ГОДИНИ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
1878—79	11·6	11·7	11·6
1879—80	11·7	12·0	11·7
1880—81	11·4	11·5	11·4
1881—82	11·2	12·3	11·2
1882—83	11·1	12·4	11·3
1883—84	11·0	12·0	11·1
1884—85	11·2	11·8	11·2
1885—86	10·9	11·7	11·0
Годишње	11·2	11·9	11·3

Сеоске ученице старије су од варошких. Разлика је међутим врло незнатна.

Средња година узраста варошких ученица износила је само у 1885—86. мање од 11, а у осталих седам година она је била већи од 11.

Код сеоских ученица износила је средња година узраста у неким годинама и преко 12. а није се спуштала на у једно години овога периода испод 11.

Интересно је посматрати ученице по занимању њихових родитеља, Истина да нам подаци о томе нису најпотпунији, пошто имамо само најглавнија занимања а не и посебна. Међутим и ови подаци показује нам да је и у овој школи земљораднички staleж са свим незнатно заступљен.

Од пријављених на пријемни испит ученица

ОД РОДИТЕЉА	Б И Л О Ж Е		У ПРОЦЕНТУ	
	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ
	С	В	У	ГОД.
	О	Е	1878—79	ГОД.
Свештеника	2	—	2·47	—
Чиновника	24	3	29·63	42·85
Наставника	5	—	6·17	—
Трговца	23	2	28·40	28·57
Занатлија	25	1	30·86	14·29
Земљорадника	2	1	2·47	14·29
Свега	81	7	100·00	100·60

		У 1879—80. години.	
Свештеника . . . 1	—	0·90	—
Чиновника . . . 40	4	36·04	66·66
Наставника . . . 2	—	1·80	—
Трговаца . . . 31	1	27·93	16·67
Занатлија . . . 28	1	25·22	16·67
Земљорадника . . 9	—	8·11	—
Свега . . . 111	6	100·00	100·00

		У 1880—81. години.	
Свештеника . . . 1	1	1·09	16·66
Чиновника . . . 22	—	23·90	—
Наставника . . . 5	2	5·44	33·34
Трговаца . . . 25	—	27·17	—
Занатлија . . . 34	1	36·96	16·66
Земљорадника . . 5	2	5·44	33·34
Свега . . . 92	6	100·00	100·00

		У 1881—82. години.	
Свештеника . . . 2	—	1·59	—
Чиновника . . . 43	2	34·13	25·00
Наставника . . . 4	2	3·17	25·00
Трговаца . . . 23	1	18·25	12·50
Занатлија . . . 46	—	36·51	—
Земљорадника . . 8	3	6·35	37·50
Свега . . . 126	8	100·00	100·00

		У 1882—83. години.	
Свештеника . . . 1	—	1·10	—
Чиновника . . . 21	1	23·08	12·50
Наставника . . . 3	2	3·29	25·00
Трговаца . . . 29	1	31·87	12·50
Занатлија . . . 29	3	31·87	37·50
Земљорадника . . 8	1	8·79	12·50
Свега . . . 91	8	100·00	100·00

		У 1883—84. години.	
Свештеника . . . —	—	—	—
Чиновника . . . 45	2	36·89	28·58
Наставника . . . 7	1	5·74	14·28
Трговаца . . . 27	1	22·13	14·28
Занатлија . . . 40	3	32·78	42·86
Земљорадника . . 3	—	2·46	—
Свега . . . 122	7	100·00	100·00

		У 1884—85. години.	
Свештеника . . . 2	—	1·69	—
Чиновника . . . 34	1	28·81	11·11
Наставника . . . 7	1	5·93	11·11
Трговаца . . . 35	4	29·66	44·45
Занатлија . . . 36	2	30·51	22·22
Земљорадника . . 4	1	3·40	11·11
Свега . . . 118	9	100·00	100·00

		У 1885—86. години.	
Свештеника . . . 4	2	3·08	18·18
Чиновника . . . 36	4	27·69	4·37
Наставника . . . 3	1	2·31	9·09
Трговаца . . . 35	2	26·92	18·18
Занатлија . . . 48	—	36·92	—
Земљорадника . . 4	2	3·08	18·18
Свега . . . 130	11	100·00	100·80

		У опште од 1879 до 1886. године.	
Свештеника . . . 13	3	1·49	4·84
Чиновника . . . 265	17	30·42	27·42
Наставника . . . 36	9	4·13	14·52
Трговаца . . . 228	12	26·18	19·35
Занатлија . . . 286	11	32·84	17·74
Земљорадника . . 43	10	4·94	16·13
Свега . . . 871	62	100·00	100·00

Од варошана дају у Вишу женску школу највише девојчица : занатлије, чиновници и трговци. Од сељана пак дају у ту школу највише девојчице чиновници и трговци.

Код девојчице свих овде наведених стадежа поредимо са девојчицама земљорадничког стадежа, онда налазимо, да је на сто првих долазило ових других

по варошима 5
по селима 19

Из овог поређења види се, да земљорадници по селима дају *четири* пута више девојчица у Вишу женску школу него ли они о варошима.

Интересно је међусобно поређење горњих размера. Тако долазило је на сто варошких ученица, које су се пријавиле за полагање пријемнога испита, таквих ученица сеоских, и то од родитеља :

наставника 352
земљорадника 327
свештеника 325
чиновника 90
трговаца 74
занатлија 54

Горе смо показали број девојчица варошких одвојено од сеоских по стадежима и за сваку посебице годину. У овом прегледу износимо укупан број девојчица.

Године	БРОЈ ДЕВОЈ. КОЈЕ СУ БИЛЕ ОД РОДИТ.					
	СВЕШТЕ. НИКА	ЧИНОВНИКА	НАСТАВНИКА	ТРГОВАЦА	ЗАНАТЛИЈА	ЗЕМЉОРАД- НИКА
1878—79 .	2	27	5	25	26	3
1879—80 .	1	44	2	32	29	9
1880—81 .	2	22	7	25	35	7
1881—82 .	2	45	6	24	46	11
1882—83 .	1	22	5	30	32	9
1883—84 .	—	47	8	28	43	3
1884—85 .	2	35	8	39	38	5
1885—86 .	6	40	4	37	48	6
Свега . .	16	282	45	240	297	53
Год. СРЕДИНА	2	35	6	30	37	7
У П Р О Ц Е Н Т У						
1878—79 .	2·27	30·68	5·68	28·41	29·55	3·41
1879—80 .	0·85	37·61	1·71	27·35	24·78	7·70
1880—81 .	2·04	22·45	7·14	25·51	35·72	7·14
1881—82 .	1·48	33·59	4·48	17·91	34·33	8·21
1882—83 .	1·01	22·22	5·05	30·30	32·32	9·10
1883—84 .	—	36·43	6·20	21·71	33·34	2·32
1884—85 .	1·58	27·56	6·30	30·72	29·92	3·92
1885—86 .	4·26	28·37	2·84	26·24	34·04	4·25
Свега . .	1·72	30·23	4·82	25·72	31·83	5·68

Из овог прегледа види се колико који staleж шиље девојчица у Вишу женску школу; али се из ових размера не види то, како су поједини staleжи релативно заступљени у тој школи.

За овако поређење требало би да имамо апсолутни број становника из сваког појединог staleжа.

Истина је, да се приликом свакога пописа становника у нас оно бележило свагда и по занимању, но та грађа, сложена у пописним књигама, само је један пут до сад обрађена, и то 1866. године, а тек не давно предана је јавности¹⁾.

По тим подацима било је женских становника:

свештеничког реда . . .	1.703
чиновничког „ . . .	7.372
наставничког „ . . .	940
трговачког „ . . .	8.621
занатлијског „ . . .	28.115
земљорадничк. „ . . .	542.604
Свега . . .	589.355

(Свршиће се)

ШКОЛЕ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ СЛЕПИХ

(Наставак)

Међу тим она стара предрасуда о неспособности слепих за образовање, била је још и у оно време тако јако укорењена, да нико није веровао, да ће Хај имати каквог успеха у своме предузећу. С тога су с почетка многи с подсмехом говорили, како је Хај уобразио да се и слепи могу образовати, и како се и њима могу предавати различни предмети као и окатима. Таке предрасуде могле су се искоренити једино тиме, да се свету на самом делу покаже, да је тако мишљење о способностима слепих са свим погрешно. Избог тога Хају је било потребно, да што пре изађе на јавност са својим учеником, и да покаже како он учи слепе, шта им и како им предаје, те да свет може добити појма о тој његовој чудноватој и дотле непознатој школи. Хај је то учинио у врло кратком времену. После непуне године дана, од како је почео радити са својим слепим учеником, он га изведе на испит, на коме су, поред осталих, присуство-

вали и два француска министра. Ту он присутнима покаже методу и средства којима се служи при настави слепих, а његов слепи ученик, који до своје 18-те године није знао ни за какви други рад сем прошње, нити је слутио о неком већем образовању, него што га има гологлав просјак пред црвеним вратима или на вашару; онај исти младић који је пре непуну годину дана све оне присутне, који га сад посматрају као ђака, пред црвеним вратима сусретао богорадећи и молећи за милостију — сад је био у стању, да очигледно покаже свима њима, да је слеп само за то просјак, што му друштво не да никакве прилике да што год боље и корисније научи. Хајев је ученик умео већ и да чита и да пише, а сем тога већ је био научио прве елементе географије, историје, и нешто и из природних наука. А сем свега он је за тако кратко време

¹⁾ Види *Државопис Србије* књига XII и XIII.

постигао да нешто научи и од ручних радова. Пре то наравно имало је великог уплива и производо је јак ефекат међу присутнима, који су дотле мислили, да је слепац рођен једино за просјака и ни за шта друго. Овај испит имао је великог утицаја на цео даљи развитак слепачких школа. Они, који су имали прилике, да виде шта уче слепи и шта они могу да науче, већ сад нису мислили о Хајевој школи, као о неком чуду, које ће као и свако друго чудо, брже ишчезнути него што је дошло.

Ваш у то време било се је образовало у Паризу „Филантропско друштво“, које, појмајући значај Хајевог предузећа за целокупно друштво и толики број слепих, знатно га потпомогне у његовом раду. Оно плати издржавање за 12 слепих ученика који се предаду Хају на образовање. До тога времена Хај је учио слепе у својој кући, и све трошкове око тога сам подносио. Међу тим у то време већ је био пробуђен већи интерес у публици за његову школу, па су многи родитељи доводили сами своју слепу децу код Хаја на васпитање. И он је сваким даном имао све више ученика, а његова школа добијала је све већег угледа и поверења код осталог света. По што су многи увидели, који су имали прилике да виде како и шта ради Хај са својим слепим ученицама, да је то једна врло крисна и хуманитарна установа, која је од велике користи како за слепе тако и за цело друштво, у којима ови живе, онда су многи притекли у помоћ и новчаним прилозима. На тај начин, Хају је већ идуће, — 1785. — године било могуће, да узме засебну зграду, у којој је сместио своју школу. Број ученика био је још у тој години нарастао до 30, и сви су они издржавани и школовани бесплатно. По што је Хај неко време радио и с овим ученицима, онда изабере између њих онајбоље, и с њима се крене у Верзаљ, где је у то време био двор. Вести о тој његовој „чудноватој“ школи пролирале су сваки дан све даље, па и дворски кругови чувши о тој необичној Хајевој школи, желели су да виде, како то и с чиме он обучава своје слепе ученике. И због тога је и позван Хај у Верзаљ. Ту је он држао као неки испит са својим ученицима, и на томе испиту присуствовао је двор и многи великодостојници и научари. Овде он покаже наставна средства,

помоћу којих обучава слепе, и обавести присутне о задатку и цели слепачких школа. Његови ученици опет очарали су све оне присутне својим знањем и уметношћу. За Хајев даљи рад и за успех његове творевине. ово је била једна од најзгоднијих прилика, да се за слепачке школе пробуди интерес и у највишим круговима. Јер само таким испитима могла је та установа да прокрчи себи пут и да осигура свој опстајак. Пре свега њему је требало да самим радом на својим ученицима покаже, да је она само једна традиционална предрасуда, коју без размишљања свака нова генерација прима од друге, да су слепи већ по рођењу одређени за просјаке, и да они нису способни ни за како образовање па ни за какав корисан рад у друштву. Друго Хају је стајало на путу и то, што је у то време, као и данас код многих неразвијенијих народа, у Француској је било врло много људи, који нису могли да појме од каке је користи образовање слепих, и шта добијају сами слепи кад им се да веће образовање него што су они до тада као просјаци имали. Многи су опет сматрали, да за тај посао требају велики трошкови, и да користи, које слепци добију, ни за њих ни за друштво немају толико вредности, колико се мора издати док им се да образовање. Све ове тешкоће требао је Хај да савлада, и он је то чинио онако јавним приказивањем свога рада, као што смо горе навели. А сем тога, као човек, који је био и срцем и душом одан овој ствари, он је свом енергијом настао, да придобије што већи број пријатеља за слепачке школе, верујући тврдо, да ће том установом извести из вечитога мрака неколико милијуна слепих, и да ће им образовањем осигурати бољи и достојнији положај међу осталим члановима друштва. Због тога се је Хај трудио, да све кругове у друштву обавести о користима и задатку његове школе. У тој намери он је се обратио и на Академију наука у Паризу, којој преда један мали обавештај о уређењу, задатку и цели слепачких школа, као и о методи и средствима која он употребљује за образовање слепих. Овим Хај побуди Академију наука, те ова она са своје стране обрати већу пажњу на његову школу.

У след тога Академија одреди неколико својих чланова и стави им у задатак, да про-

уче како методу, којом се Хај служи при настави слепих, тако и сва средства, која он у помоћ узима за образовање њихово, као и целокупно уређење и цео систем образовања, који Хај мисли да изведе код слепих. На основу ових података о свима побројаним тачкама слепачке школе, које је Академија добила од својих чланова, који су проучили Хајев начин и средство како он учи слепе, изда тај научњачки аренаг један извештај о слепачкој школи. У томе извештају било је напоменуто: да је и до тога времена било појединих усамљених покушаја за образовање слепих, и да је и пре било појединих слепача, који су изналазили и употребљавали разна наставна средства за изучавање појединих наука, али, вели се даље у том извештају, никоме још до сад није испало за руком, да онако системски уреди цео ток образовања код слепих, а да онако вешто подеси сва средства и методу у настави слепих, како би све то природи слепога одговарало, као што је то Хај учинио. Сем тога Академија у своје извештају изнесе и важност и циљ оваких школа, и препоручи Хајеву слепачку школу као врло корисну и хуманитарну установу.

Овака оцена једног научног тела, као што је Академија наука, знатно је припомогла да се идеја о образовању слепих више рашири и боље утврди. Шта више, изгледа, да је овај извештај о првој слепачкој школи имао највећег упуца на цео даљи развитак те установе. Јер ово је било у стању, да створи друкчије уверење о слепачким школама и код оних, који су још непрестано држали, да је образовање слепих у опште само сањарија, која се не да остварити. Свет је сад почео с већим поверењем гледати на успех Хајеве школе, и услед тога су многи притекли Хају у помоћ и с материјалним средствима. И само на тај начин, што је код публике био пробуђен интерес и саучешће према Хајевом предузећу, могла је се ова школа одржати са свим као приватна установа све до године 1791, кад је прешла по решењу народне скупштине у државне руке.

Сад нам још остаје да видимо рад Хајев у првој слепачкој школи, и да изнесемо циљ и задатак његове школе, као и целокупног образовања слепих, и да покажемо како је

он мислио да треба образовати слепе, и постоју којих се средстава може то и остварити. У исто време с тиме ћемо дознати и то, колику и каку спрему, по Хајевом мишљењу, треба слеп да изнесе из школе.

На две године пошто је Хај почео учити слепе изда он једно дело о њиховом образовању под насловом „*Расправа о васпитању слепих*“. То дело изашло је 1783. године, и оно је прва и најстарија књига ове врсте. Главну садржину тога дела сачињава један одељак под насловом „*Расправа о васпитању слепог деце*“, где је Хај изнео све своје погледе о задатку слепачких школа и о умном и стручном образовању слепих. Ту је он уједно и одговор дао свима онима, који још нису могли да увиде корист и потребу таквих школа, као и онима, којима још изгледаше образовање слепих као сумњива или чак и немогућа ствар. Од тога времена, наравно, много се што-шта изменило у појединим стварима, које се тичу овога предмета, али тек главни принципи слепачког образовања као и задатак слепачких школа остао је исти. Те због тога то прво дело о образовању слепих, које је изашло крајем прошлога века, поред све своје старости, има још и данас велике вредности за образовање слепих, поред своје велике историјске вредности. И за то ћемо овде изнети садржину овог другог дела те кратке расправе, која гласи:

РАСПРАВА О ВАСПИТАЊУ СЛЕПЕ ДЕЦЕ

1. ГЛАВА

Циљ овога завода¹⁾

Пре него што почнемо говорити о нашем заводу, нека нам је дозвољено да овде само напоменемо: да смо ми у свако доба готови не само да одговоримо на сваки пребадај, који би нам се учинио односно ове установе ма с које стране, него смо вољни и да свакога тачно обавестимо о свима појединостима, које има право сваки да захтева од нас.

Премда нема ни једног проналазца, на који се није дизала дрека зависти и незнања, опет ми ласкамо себи, да се наш завод не боји ни

¹⁾ Школе за образовање слепих обично се и код немача називају *заводи* те с тога је и овде тај израз употребљен.

мало стрела с те стране. Суштина и вредност нашег завода, обавештеност нашег столећа, доброта наших грађана, све то даје нам јамства, да ћемо ми у нашем предузећу имати да осветлимо само оне тешкоће, на које нас паметна и добронамерна критика буде упућивала, којој је задатак да нас потпомогне у започетом раду, а не да нас омета.

Надајући се, да ће овако и бити, ми ћемо бити спремни, да свакад одговоримо на сваки прекор, који би се учинио нашем заводу, па било то у погледу методе или средстава, која се употребљују за образовање слепих. Нама е намера, да овде изнесемо верну слику наше методе на јавност, и да покажемо право гледиште о образовању слепих, те да и остали свет упозна наш завод.

Цељ нашег завода јесте :

Да научи слепе читати помоћу књига, које су штампане испушченим словима, и да их помоћу тога оспособи за *штампарски посао*, па онда да их научи *рачунати, писати*, и да изуче *језик, земљопис, историју, математику, музику* итд. ;

Да ове невољнике обучава у вештинама и занатима н. пр. у *везењу златом*, у *књиговезачком послу*, *плетењу*, *пребезењу* итд.¹⁾

А све ово прво с тога : да би они, који живе у добрим материјалним околностима, имали пријатног занимања, а друго : да би се сачували од просјачења они, који нису у таким срећним приликама, него су сиротни. Јер овима ћемо ми дати средства, помоћу којих ће они моћи живети, на тај начин, што ћемо учинити да ми руке буду за рад способне, и онда ће и њихове и њихових вођа руке бити корисне друштву. — Ето то је цељ нашег завода.

2. ГЛАВА

Одговор на пребацаје о општој користи ове установе

Сви нам једногласно признају, да смо ми ону прву цељ нашег завода, која се састоји у томе, да слепима доброг стања дамо пријатног занимања, и постигли; И ако је се с које стране и појавила кака сумња односно тога првог задатка, то је било само у томе,

[¹⁾ У данашњим слепачким школама осим плетења котарица ни један се од побројених заната не ради.]

што се сумњало, да ли ћемо ми бити у стању и да остваримо оно што смо казали, те да у заводу спојимо корисно с пријатним.

„Јесте ли ви поставили за цељ вашој постави, да републику наука и вештина населите са научењацима, професорима и вештацима, који би били и поред слепила свога у стању, да у њој заузму угледно место, или бар да могу насигурно својим радом заслужити све што им треба за живот“ ?

Нисмо. Ми не тврдимо, да ће и најбољи и највичнији наш слепац у каквој струци моћи конкурисати и са осредњим окатим научењаком или вештаком; али кад наш слепац може ма шта корисно радити, онда се ми не устежемо, да га јавном добротинству препоручимо. Па ако слеп не буде у стању да ни својим талентом нити његовом употребом нађе каквога извора за свој живот, онда ће, можда, то учинити човечност. Па колико се пута већ до сада из чисте човечности предлагало, да се слепима даје каквог рада и занимања, те на тај начин да им се помогне, а опет да се њихово самољубље не увреди ?

За сад одговарамо само околико што се тиче онога питања о општој користи нашег завода. А наши читаоци моћи ће се уверити из даљег разлагања о овоме предмету, или још много боље самим искуством, у колико и докле је у стању само васпитање да осигура слепцу његово издржавање и зараду.

3. ГЛАВА

О лектири за слепе

Читањем се памћење лако, брзо и методички образује. То је онај канал, кроз који ми различна знања добијамо. С тога ми морамо обратити највећу пажњу на то, да слепи науче читати, и да се створи једна библиотека за њих. У овом погледу су и раније чињени неки покушаји, али без икака резултата. Неки су учили слепе читати помоћу слова, која су била на плочи издубљена и испушчена¹⁾, а други опет помоћу слова, која су била иглом изубадана на дебелој артији²⁾. Тако су им

¹⁾ Зна се извесно, да је слепац из Paisaux, о коме Дидеро у своме спису о слепима говори, учио свога сина читати.

²⁾ Ми смо нашли тако на картама избодене речи код Парадисове. Ова је вештакиња 20 год. стара.

већ отворена чудеса вештине писања; на тај начин су postale ошпљиве мисли за њихове прсте, и прсти су постали једна врста виђења. Али ови несавршени почетци само су слепоме дали могућност да осети ону драж, коју лектира за њега има, а нису му могли дати и средства за уживање те дражи од лектире. Ми смо та средства олако нашли; њихов је принцип и раније постојао, в ми смо сваки дан увиђали његову важност.

Ми смо посматрали, како су на сваком листу, на коме је што год штампано, слова по мало испуњена на противној страни, (и то у преокренутом облику), кад се лист загледа одмах после штампања. Ми дамо те нам се излију така слова, како ће се оно, што се њима оштампа, моћи и очима читати, али и испуњено бити, те да се може свако слово пипањем разликовати. За тим овлажимо артију на којој с тим словима први егземплар напечатано, на коме су слова била испуњена, и могла су се прстима читати. И то је био први почетак и постанак библиотеке за слепе.

По што смо за тим мало по мало употребљавали слова различне дебљине (величине) како је кад било потребно према развијености пипања код наших ученика, онда смо намислили да се, бар у прво време наше наставе, ограничимо на ова слова, којима је главна садржина овога дела печатана. Изгледа нам, да су ова слова подесна, и да ће их моћи пипањем распознавати слепи, наравно неки лакше а неки теже: према финоћи пипања, према старости и занимању.

Лако је разумети, да сада, пошто је ово помоћно средство већ изнађено, неће бити теже научити слепога да чита, него једног оцатога.

Од читања онога што је штампано, до читања писанога, слеп има да учини само још један корак. Ми овде не говоримо о онаким књигама, и онако писаним словима, као што окати употребљују; јер до данашњег дана није нам никако испало за руком, да подесимо писање код слепих тако, како ће они мастилом моћи писати испуњена слова. Ми

а у Бечу рођена, где и станује. Ослепела је још у 2-гој години од напрасног удара (шлога). Она се је поглавито одала музици, и при својој посети у Паризу 1784 године, била је једна омиљена појава на концерту Spirituel.

смо тај начин писања код слепих заменили другим, те они сад пишу слова једном гвозденом писаљком, са загубастим врхом, по дебелој артији. Није потребно ни да помињемо, да се слепоме не може писати нешто мастилом, и да треба слова да су једно од другога одвојена а прте дебље, и да се само на једној страни може писати. Ако се овако ради, онда ће слепи моћи читати курзивом писано како оно што окати напишу, тако и слепи¹⁾. Сем тога, слепи ће моћи разликовати и ноте за музику, а и све друге фигуре, само кад им се на онај начин све то направн, да се може ошпати, као што ћемо доцније опширније изложити.

4. ГЛАВА

Одговор на пребацаје противу лектире за слепе

1. „Ваша испуњена штампана слова без сваке сумње лако се покваре, и на скоро их слеп већ више не може разликовати пипањем“.

Сваки познаје финоћу пипања код оних који се још из детињства тим чудом служе да би њиме заменили оно друго чуло, које им природа није дала. Она глатка површина, на којој ми не примећујемо нашим оком ни најмање раваности, и која нашем оку изгледа као најглађа, за „око“ слепога она има неравнина, које окат није у стању да примети ни оним органом, с којим поносно и најудаљенија небеска тела у неизмерној васељени гледа. И сад кад наш ученик пипањем разликује слова, која су за око нејасна; кад он срачњавањем два предмета примећује њихову разлику у четвртини једне линије; кад, на послетку, наши ученици читају низ речи, пошто је њихово испуњење уравњено; чега онда још имамо да се плашимо због честе употребе, коју ће они с књигама чинити, сем што ће се оне са свим искварити, као што бива и код окатих.

2. „Ваше су књиге — вели се даље — сувише велике. Од једне мале књижнице, ви правите читаве велике свеске“.

¹⁾ Господина Вајсенбурга син у Манхајму, који је ослободио у 7-мој години, чувен због своје образованости, научио је и да пише. Овај начин писања биће и за њега од велике користи, ако, као што се ми надамо, он прими ову методу писања, као што ми пишемо.

На овај прекор можемо да не одговарамо ништа више сем то : да је штампање књига за слепе сада тек у свом првом зачетку ; да ће се тај начин штампања, можда, једног дана усавршити као и за окате ; да ће и слепи без сваке сумње имати свога Хелвеција, свога Барбу-а, свога Пијера, Дидота итд. Још сад за штампање књига за слепе има много да се благодари управитељу дворске штампаре, Клузиру, који је још од првог почетка на овоме послу својим саветима ревносно и драговољно потпомагао.

Још напомињемо и то, да ми при садашњем начину штампања употребљујемо једну методу, за скраћивање, те се на тај начин обим свезака знатно смањује. Ми се надамо, да ћемо у једном делу о слепима, које ћемо одмах за овим штампати, моћи изнети прве покушаје тог начина. У осталом ми ћемо бирати, и штампати само оно, што је признато као добро. По што због величине слова и књиге морају бити велике, то ћемо ми гледати, да на другој страни скратимо колико је могуће више, па ће можда доћи време кад ће и слепи имати довољно књига са ваљаном садржином.

3. „Али ви морате признати, да ваши слепи полако читају, и да је и најватренији говор на њиховим уснама без живота и тако млатав, као код болесника“.

Јест, наши ученици читају полако. Сем те околности, што је овај завод нов па су се и ученици мало вежбали у читању, још се мора узети у обзир и та сметња, што слепи при читању могу на један пут да виде — ако смемо тај израз употребити — само поједино слово, од прилике онако, као кад би наши окати читаоци пробушили једну малу ружицу на парчету арије тако, да се кроз њу може видети само једно слово, и кроз ту ружицу читали. У осталом ми се надамо, да ће наши слепи моћи брже читати, док се мало више буду вежбали у томе, и док извршимо она скраћења, о којима смо напред говорили. Али и поред тога, ми нисмо никад тако далеко ишли, да кажемо да ћемо ми слепе тако спремити у читању, да ће они моћи да читају књиге кнежевима, или да седе као учитељи беседништва. Ако они помоћу читања изуче научне елементе, и ако им читање могне

послужити као једно средство за занимање, онда смо ми све постигли што смо од читања очекивали.

4. „Али како је корист што ће слепи изучавати науке ? За што да се штампају књиге за њих ? Они неће никад моћи наше књиге читати. И хоће ли бити каке користи за друштво од њиховога знања“ ?

Дозволите да и ми вас нешто запитамо. Какве користи има од тога што се штампају књиге код свију народа, који око вас стањују ? Читате ли ви књиге на Хинеском, ма-лабарском, Турском, Перуанском и многим другим језицима ? Па онда, наравно, ви бисте били у Хини, на обали Ганга, у Отоманској царевини и у Перу само слепци.

Што се тиче користи, коју друштво има од тога, што слепи науче да читају, ми се са задовољством позивамо на искуство, које смо више пута имали, и којих је и сама публика била сведок при нашим вежбањима ; ми мислимо онај случај, да слепо дете учи читању једног окатог дечака¹⁾. Ми се позивамо само на оног слепца из Пизе, који је свога сина учио читати. На послетку ми апелујемо и на вас, драги родитељи, који сте имали сина, који никад није видео светлости дана. Колико је то огромно задовољство за нас, кад можемо да ублажимо онај несносни бол, који вас мори ! Јест, наш наставни план с једне је стране на то управљен, да овом нежном и милом синчићу поврати половину његова опстанка, а с друге па то, да вама дамо средства, да можете вашем сину, према својој жељи, дати васпитање, које ће одговарати детету, које је рођено у добрим приликама. А ви научењаци, који нас обавештавате и поучавате ! Ако се услед тешког и напрегнутог рада, који је за наше поучавање чињен, једног дана угаси и светлост вашег ока, онда нам дозволите, да вам дамо једно средство, помоћу кога ћете ви моћи и даље нама користити

¹⁾ Ми смо већ на више места објавили 3. Децембра 1787(?), да смо 5. истог месеца дали једно окато дете да га слеп учи читању. Учитељ је имао у својим рукама буквар са испуњеним словима, а ученик исти буквар са обичним словима за окате. Ово је дете први пут показало свој напредак при вежбањима слепе деце у Верзаљу за време божићних празника исте године.

својом науком, и које ће и вама бити и корисно и пријатно: јер ће вам оно дати могућности, да свој плодносни рад и поуку и даље продужите. Колико би се радовали Хо-

мер, *Милтон*, *Велизар*, да су могли и после губитка свога вида да посвете свој рад и даље својој отаџбини!

(Наставиће се)

КЛАСИЧНО ОБРАЗОВАЊЕ

од

Карла Фогта

На свима пољима јавног живота — пише Карло Фогт у *Н. Сл. Преси* — долазе на изменце бурна времена и мирни периоди, који докле трају, човек би помислио, да су извесна питања, са којима су људи пре неколико година толико главобоље имали, готово са свим легла и за навек забораву предата. Али овде је као оно на песку поред мора ухватила се само танка навлака зеленила, која на један мах изда тако, да се ветар у пукотину зарије, и дигне не само горњи песак, него и дубљу основу, и онима који би хтели томе да се одупру, ветар натерује у очи ситан песак, па и саме крупније облутке.

Што је мањи простор, на којем се вихор дигао, тиме је често замашнија његова снага тако, да његовом обртном кретању не може да одоли ни само оно дрвеће, које је своје жиле дубоко у земљу пустило.

Такав један вихор сада је прекрилио Швајцарску, нарочито романски део Швајцарске и то на пољу јавне наставе и васпитања, па по што се у томе опајају и неке споредне струје, које се далеко на север и запад шире то ће бити са свим у своје време да се о томе проговори.

Реч је о реформи гимназијске наставе, а посебно о старим језицима, грчком и латинском, дакле о тако званом класицизму.

У Генџу је нов закон о настави сада у стадијуму спремања, а спрема га једна комисија законодавног тела, великог већа у Ваду питање је покренуто једном брошуром Александра Херцена, професора физиологије на академији у лозани; у Кантону Берну борба се води око предлога, који хоће да протурн тамошњи министар просвете Гобат, рођени Романац из оног дела Јуре у кантону Берну, где се француски говори. Меродавни кругови, дакле, у Генџу и Берну заузети су питањем у највећем

јеку. Али се таласи шире много даље; у једној књизи са 300 и више страна, која је у неколико недеља и друго издање дочекала објављује Раул Ерари војну оном систему, што је у француској усвојен („*La question du latin*“ Paris код *Serf-a*), а као јек разлеже се тешка тужба, коју са обале источног мора из Шлезвиг—Холштиније подиже професор Езмарх, славни хирург, у кратким али једрим врстама.

Ово питање било је за ово десетак година бар за нас Швајцарце легло, где оно, чудновато за оне који са стране гледају, беше покренуто једним реглеманом за швајцарске медицинске испите. Овај реглеман тицао се испита зрелости за универзитет и прописивао је, да се нико не може пустити на медицинске испите, који није такав испит зрелости полагао. У већању и препиркама око тога ја сам имао живог учешћа, и, признајем, подлегао сам у борби, поред природних наука, Математичке и знања бар два жива језика тражено је такође грчки и латински. То беше некако одмах после Садове, где је, као што је познато, победио учитељ! Поред школских управитеља, који у Швајцарској много важнију улогу играју, него ли у другим земљама, а у политици поред гостионичара и адвоката место заузимају, највише беху практични лекари, од којих једва ако зна један на стотину читати каквог латинског писца и један на хиљаду ако зна читати каквог грчког писца, који бејаху најодсудније устали за класичне језике. Шта ће бити с поштовањем лекара, ако би рецепт место *Recipe: Asae foetidae. gr. l* гласио: узми: ђаволову поган, гр. 1?

По положеном испиту зрелости ја као и сви моји другови упртим класике, који су нам свима за девет или десет година претурања и рада дотужали, и дам их у бесцење анти-

квару. С места свратимо у једну пивницу, те тај посац са „славоју“ попијемо, и поштено се извичемо за све поднете муке и невоље. „Карло“, рећи ће један стари пријатељ мога оца, варошки лекар и апотекар Вите, који се ту бејаше случајно десио (његова кућа, једна виђена дрвена грађевина још се држи на пијаци у Гисену), „Карло немој викати на латински! Тај језик може ти у потоњој твојој пракци који пут и требати. Кад породиље при порођају ударе у јаук и писку, ја им рекнем: стишајте се госпо! Кад су један пут *dolores* минули, и болови ће на скоро престати! Хоћеш ли ми веровати, то их за чудо умири!“

За велику већину лекара и апотекара латински није ништа друго, него трава од ордена на хаљини, — латински разликује их од обичне светине („*profanum vulgus-a*“), он их меће на један ступањ више, него што је већина пацијената, на чиј рачун они морају живети и себе издржавати, даје им неку врсту свештеничке светости, а њихове рецепте подиже на ступањ записа, који тим јаче дејствују, што су већма неразумљиви. Тешко томе, ко у те мистерије дирне!

У пређашњој фармацији употребљавано је сидество дестилсаних вода, које не моглоше имати никаквог дејства, али даваху комплицираним лекаријама, које су болесници морали гутати, некакав баснословни мирис. D-г Етлинг, дугогодишњи први асистент Либигов био је неко време апотекар у Берну. Дође надзорна комисија — неколико старе господе доктора. Све је нађено да је извршено и у своје реду, док, не лези враже паде ти од некуда на памет једном од ових достојанственика да упита за дестилсане воде. „Ево“, рећи ће Етлинг, на одведавши комисију до једног шмрка у дворишту, ухвати шмрк за крај, па онда при сваком потегу вичи: *Aqua tiliae! Aqua rutae! Aqua spigaeae!* и т. д. На осам дана доцније био је оглашен Етлинг на основу „громопучателног“ извештаја комисије за недостојног, да даље у Берну држи апотеку.

Г. Рауа Ерари као да је раније радио у француским школама. Он најтачније познаје све појединости заплетене машине, на класичком седлу држи се чврсто; а поред тога особито се бавио енглеском литературом и

језиком, док је са немачким мање упознат. Њему се дакле не могу одрећи особине практичног и у једно учевног школског радника а баш то и јест со у очи његовим колегама у Швајцарији романској, који су за то, да по старом остане; тим је њихово најбоље оружје из руку избијено. Ерари је тако исто као и они класичким млеком храћен, он је читаво формално образовање Граматике и Синтаксе латинске и грчке литературе усвојио и прекужио; читаву духовну гимнастику, о којој се толека чуда причају, не само да је сам прошао, него је и друге на том послу руководио; па ипак кад то што кажу професори природних наука и медицине што Ерари вели то се на ове Беођане, на ове нове варваре гледа са сажалавањем, шта више, још се иде да им се докаже, како су они само за то постали добри Хемичари, Зоолози или Хирурзи, што су у својој младости *mensa* мењали, *т'п'т'о* спрезали, или још, може бити граматичка правила, сведена у fine стихове на памет учили: Код *a* и *e* in Prima род женски бива, за остале на *es* и *as* мушки род имаш!

Ове и многе друге не мање лепе стихове не бих ја упамтио, да их писам морао на памет учити, а да их нисам учио, не бих прирочак постао!

Такве ствари имам прилике увек да чујем кад год се упустим у препирку са „граматикратима“, као што их Езмарх зове. И професор Херцен без сумње мораће их слушати кад он тој господи физиолошким раздозима доказује, да се дечије памћење и памћење одраслих не сме оптерећавати стварима, које никаква интереса немају. Да пак граматичка правила са изузецима за децу и младиће могу бити интересни није још ни најзатуцанији школски папа тврдио. Али ту онда долази друга аксиома као тешка батерија: „млади људи треба да се уче радити, а рад није, никакво задовољство. Али рад ипак може постати задовољство, кад се за успех рада одржава живо интересовање, али наша школа као да полази од начела, да интересовање мора бити угушено, да би рад своју пуну вредност добио.“

Ерари стоји сувише једнострано на гледишту француских установа и метода, те његови предлози за немачке прилике не могу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.linij.rs

бити меро/авни., али Немци могу из француске књиге тако исто извући користи, као што су и французи много ствари од њих научили. Ерари погађа аргументе граматократа у живац; он им доказује, да је учење мртвог језика још мање душевна гимнастика, него ли учење живог језика; да је знање латинског пре шкодљиво него ли корисно знању француског језика; да се занимањем са великим људима и писцима старог века не гаји ни дух ни срце, јер ученици уче само језик, а не да познају људе и њихова дела, и да се баш доказује бесмислица, кад се каже да се наша данашња цивилизација оснива на старој, са којом се она у потпуној супротности налази, не само с погледом на материјалне, него и на етичке и социјалне основе.

Да, ови основи нашег читавог културног живота и наша цивилизација у самој ствари промењени су савршено, и овај процес мењања и преображавања, који је започео ево више од једнога века, напредује сваки даном. Човек није у стању да довољно и често понавља ово: граматократи и филолози, који само своје класичне језике и своје грчко-римске старине познају, данас су нецивилисане развалине минулог доба, које развалине тим пре сасвим пропадају, што се више истичу да буду господари у царству духова.

Ерари има потпуно право, кад он ово господарење, ову тежњу да се одржи ова „једино спасавајућа црква класицизма“ оглашује за највеће зло у гимназијској настави. Поставља се са свима и сваки онако, као што би ваљало а изабраном мањном поступати; великој већини утрапили су латински и грчки као да ће сваки бити филолог и гимназијски наставник. Само из историјског развитка може се схватити околност, да су баш латински и грчки ради мучења омладине изабрани. За што није санскритски због заједнице аријских језика, за што није еврејски због подрекла светских религија? Али за ово има поштованих и веома угледних специјалиста, који су у толико знаменитији, што се за њихову љубав не муче читаве генерације нити се злостављају, док већ близу блесавости не дотерају. Чудновато! Читаво хришћанство, читав религијски живот цивилизованог запада оснива се на Старом Завету, написаном на еврејском језику, који је завет верним и неверним, осим

маленог броја изабраних, само у преводима познат, и ово хришћанство мора се тим задовољити, да не учећи алек, бет, гимел и т. д. усвоји дух ових књига, живот народа од којег су оне потекле, и на зоре њихових писаца, док се с друге стране објављује за немогућно да се на исти начин преводима добије поглед у класичну литературу, која нам већ заједничким аријским по дреклом много ближе стоји.

Што се тиче невоља, које прате класичну гимназијску спрему, као што су: увећавање умне кратковидости; опадање способности, којима се ствари и појави разматрају, истине расветљују, уређују, разговетно представљају и одатле логични закључци изводе — у томе се сви противници слажу. Што све већим и већим природњачко-научним и техничким развитком нашег живота бива све већа провалија између схватања потреба овога правца и класичног образовања, што се ова провалија све више шири, тим ће поменуте невоље бити све осетније. Већ и сада су оне толико огромне, да већина гимназиста при прелазу на универзитет мора оставити осам десетина своје мучне тековине из млађаних година да је мутна води носи.

Али ако су у овој тачци и сложни, то су и пак далеко од тога, да се у средствима за поправку сложе. Сви ударају гласом на то да се стари језици замене живим језицима по другим методама. Није ли то ужасно, да наша омладина мора осам и девет година са два мртва језика провести, те да не буде у стању ни један говорити, нити макар на којем писати, а само да уме на једном за невољу читати? „Колико код вас треба ученику времена да научи жив језик говорити?“ упитам господина Тудикума, управитеља једног најугледнијег приватног завода не само у Генфу, него у читавој Швајцарији. „Немачки је најтежи језик“, одговориће он. „Кад младић при уласку у мој завод о том језику са свим никаква појма нема, то је он за годину дана толико измакао да је у стању све читати са сваки се разговарати, и готово без погрешке писати“.! — „Врло добро“, рећи ћу ја. „А латински?“ — „То је нешто друго“, рећи ће господин Тудикум. „По што они латински уче да доцније испит полажу, то би морали пропасти, кад не би никако граматике знали!“

Тако су исто сви сложни, да латински (и рчки) ваља само веома доцкан да почне, од прилике тек око дванаесте или четрнаесте године. Са чим ће се пак претходно школско време испунити, о томе владају највеће разноликости у мишљењу. Овај хоће природне науке, онај математику; за Ерари је Географија богиња а Reclus њен пророк.

Видећемо шта ће Романи протурити. Они су до неке извесне тачке веома конзервативни, па онда све ствари стрмоглавце о-

крену. Може бити, онда ће Немци за њима поћи, али ја у то не верујем, а колеги Езмарху у Киљу напоменуо бих стих од Каценфингенса :

Не, Немца, пријатељу, обрлатит' нећеш ти !
Он слуша, мисли, и — да се опет пишати !

Из Хофмановог часописа за математ. и природ. наставу, свеске 3. за 1886 годину

Превео М. Д.

ИСТОРИЈА СРПСКИХ ШКОЛА У УГАРСКОЈ доба Марије Терезије од 1740—1780.

Пише

Пешар Десиошовић

(Наставак)

9.

Виши школски заводи

Срби су вазда тежили да за образовање своје омладине установе своје више народне заводе школске. Од 1725—1610, и имали су у више већих места своје славенске и латинске граматикалне школе. Имали су вишу латинску школу у Карловцима и у Београду. Београдску школу звали су „велика школа“. Но у почетку периода 1740—1780, не беше ни у самим Карловцима такве школе. Несретни рат с Турцима, почет 1737. довршен је 1739. губитком Београда, те се, како Рајић уздише: „доброустројени српски парнас расу и красно цветајући училишни врт би уништен“¹⁾. Учитељи бивше Београдске школе пребегаше у Карловце, а с њима и већина ученика. Ту су чекали да се мар поврати и да се школа наново отвори. На престо митрополитски дође Арсеније Јовановић, Шакабент, „човек благ, милостив и штедар те се од њега могло очекивати, да ће као и његов предшаственик бити ревнитељ школа и просвете... Но и ту завист отров свој нашапута да отпусти учитеље кућама и заведене науке да укине... И тако све од два Архиепископа, Мојсија и Вићентија, заведено учење, остаде погребено у Карловци, и остаде само мала тривијална школа словенска и граматика.“²⁾

Но за то се ипак на другом месту, 1740. године, у варадинском Шанцу — данашњем Новом Саду, подигла таква једна виша школа. „Та виша школа звала се „Духовна колегија“ а издржавао ју је о свом трошку тадашњи епископ Бачки Висарион Павловић. Прави назив те школе био је: „Варадинска, Висарионо - Павловићева колегија“ („Collegium Vissariono-Pawlovicsianum Petrovaradinense“). Наставници тога колегијума састављали су „духовни збор успенија Богоматере“ а ученици су се казивали млађа браћа, или содалес истог духовног братства. Похађали су је не само кандидати свештенички но и млади свештеници и ђакони. Из једне саопштене сведоџбе видимо, да се у тој колегији предавао: православни катихизис, који је редовно тумачен, и друга писања из старог и новог завета¹⁾. Године 1740—1 био је префект те колегије бивши наставник Београдске школе Манојло Козачински. За њим је дошао за префекта јеромонах Дионисије, доцнији Будимски Епископ, Дионисије Новаковић. Овај Дионисије Новаковић бејаше родом Далматинац а постриженик манастира Савине. У оно доба је био чувен због високе учености и слатких својих проповеди. Као наставник Павловићеве духовне колегије саставио је он из предавани предмета ручне књи-

¹⁾ Историја катихизма стр. 24.

²⁾ Ibidem стр. 17.

¹⁾ Вукићевић Н. В. „Српске школе у 18. столећу“ чланак штампан у првом извештају Сомборске учительске школе за 1862-3. годину. стр. 16.

књиге, од којих је једна после два деценија штампана. Да је било у средини народа српскога штампарџија, по свој прилици би та а и друге његове књиге изашле у штампи још тада. Од тих његових књига напомиње Шафарик „катиџизисъ или наука Христијанска“. Рукопис се налазио до 1828. године у манастиру Малом Раковцу. Из предговора, за који Шафарик вели, да је врло интересантан, види се, да је књижица била написана 1744. године, а у њој се налазе и интересантни подаци о тој колеџији. Вредно би било, да когод у томе манастиру потражи тај рукопис и да га у интересу историје школа српских саопшти¹⁾. Осим тога спомиње Шафарик. „Синтомъ или кратка склзаниѣ славјенаго храма ризъ его и т. д. благословеніемъ преосвященнаго г. Висхрѣона Павловнѣа Епископа Блѣваго, сочиненъ Діон. Новиковиѣмъ лѣта 1741. — Штампан у Венецији 1768²⁾. Још један рукопис његов нашао је Шафарик, на име: „Сочиненіе о происхожденіи скатаго духа“, не напомињући ништа више о њему. Је ли Дионисије осим наведених састава још шта написао био за колеџијум свој, незна се. Он је у Новом Саду остао до 1746. године, а дотле је по свој прилици постојала, ту и духовна колеџија. Је ли и после постојала, или је затворена по одласку његовом, нема података. Те године је Дионисије отишао у Будим за учитеља и проповедника и због њега су се Будимци врло завадили са тадашњим својим дијецезаном, те је због тог неко време и црква Будимска затворена била. Но за то га ипак Будимска епархијска скупштина године 1749. изабра за свога архијереја, у коме га чину на заузимање Будимских и Сент-Андрејских посланика и синод те исте године потврди³⁾.

У аутобиографији Јована Рајића познатог историка српског, налазимо међу осталим и ову белешку: „Од 1762—1766. занимао сам се наставом калџина у Новом Саду“⁴⁾. По томе је и за те четири године у Новом Саду постојала богословска школа. Издржавао ју је тадашњи Бачки епископ Мојсије Путник.

У Карловцима се почеше више школе да подижу тек од онога времена када је постао митрополит Павле Ненадовић. За њега Рајић вели: „Он положи темељ школском фонду и предузе благохвално дело да ускрене давно погребене школе словенске и латинске граматике¹⁾. Још исте 1740 отводио је он школу и „под покровом Богородице“ у којој се учила славенска, латинска и немачка граматика. Први наставници те школе бејаху: Петар Несторовић, што се потписивао: „latinae grammaticae et Syntaxeos magister“. Њега спомиње и Рајић, наводећи, да се трудом његовим дотерало до риторике.²⁾ Он је доцније постао Сенатор Будимски. Осим тога налазимо: Манојла Софронијевића као магистра славенске граматике, Стојана Поповића, магистра мале школе, Тодора Поповића катихете, и Ђакона Романа, који се потписивао само и магистер“³⁾. Од 1759—1761. био је наставник те школе историк Јован Рајић, који их је унеколико обновио, саставивши некоје књиге за ту школу.⁴⁾ Последње године бејаше Рајић и ректор те карловачке школе у којој су тада били: 4 ректора, 4 синтаксисте, 7 граматиста, 7 принциписта, 11 мајориста и 14 аналогиста или деклџниста; свега дакле 47 ученика. Овај епископ подигао је и здање у коме је карловачка гимназија још и данас смештена.⁵⁾ Школа та издржавала се из школског фонда, из кога је на плате учитеља до смрти митрополита Ненадовића издао 48.231 фор.⁶⁾ Школа та бејаше удешена према тадашњим римокатоличким и лутеранским гимназијама, осим што се у њој учила и славенска граматика на коју је мецен њен много полагао. Уз њу је постојала и богословска школа за оне који се спремаху за свештенички чин. По смрти митрополита Ненадовића престаде та виша латинска школа у Карловцима. Митрополит Ђорђевић није био велики пријатељ наука али су и под њим у Карловцима постојала три разреда латинске школе. Је ли латинска школа постојала и под митрополитом Видаком, о томе не пађосмо података.

¹⁾ Историја катиџизма стр. 29.

²⁾ Ibidem стр. 29.

³⁾ Летопис М. С. к 137. св. 1. стр. 49.

⁴⁾ Шафарик gesch der südslav lit. III. 305. и Летопис књига 50.

⁵⁾ Csaplovics). Slavonien II. 231.

⁶⁾ Др. Милош Рајић, Народни фондови стр. 7.

¹⁾ Šafarik, gesch der südslavischen literatur III. 460.

²⁾ Ibidem стр. 466.

³⁾ Витковић споменџи. VII. бр. 43 и 68.

⁴⁾ Гласник друштва српске словености к. I. стр. 179.

О К О М Е Т А М А

ОД

Ж. Ж. Замена

ПРЕВЕО

ЗДРАВКО РАЈКОВИЋ

(Наставак)

V

На првом месту сусрећемо се с једним славним именом, са Њутном. Да би прогумачно формацију репова, Њутн *претиоставља* да је сунце окружено једном атмосфером која се простира до на ону страну планетарног света, да комете до ње допиру, да се пара најмање густине коју садржавају њихове ореоле подиже у опозицији сунцу (као што то чине водород и бадони у земној атмосфери, да из тога произлази једна непрекидна струја, један ток (као кад дим излази из комина једног стеamera), да се та струја повија унутра на исти начин у опозицији кретању звезде, на послетку да те материјалне еманације осветљене сунцем, постају видне и праве преврћене репове планета. После таквог тумачења ми не би ништа више желели, кад би само у истини постојала та сунчана атмосфера; али то не може бити, јер да је она одиста тако густа и тако далеко распрострањена, могла би уставити кретање звезда као што земна атмосфера зауставља кретање болида (метеорско камење).

После Њутна, Кардан тврди да репови никако и не постоје и да су они само привидни; он *претиоставља* да комета и њена магла преламају сунчане зракове као какво сочиво и дају им положај једног конуса који осветљава космичке честице и чини их видљивим, као кад каква напрасна електрична светлост обележи свој пут кроз ваздух осветливши (илуминирајући) атмосферски прах. Та хипотеза, обновљена Гергоном, не објашњава ни кривину репа, ни појединости његовог развика.

Одбер *претиоставља* да су комета и сунце електризовани и да репузија (одбијање) флуида истог имена одузима комети њене лаке делове. Бесел *претиоставља* егзистенцију поларитета по не труди се ни мало да им опре-

дели извор. Тиндал *претиоставља* да кометарне материје имају фосфорцентно својство као нитрат амида. Ми се устављамо после неколиких напомена, довољно нам је што смо у тим побројавањима показали да су сва та објашњења само хипотезе; но има једна на којој ћемо се мало задржати због њене оригиналности; њу смо добили од Шведофа, руског професора на Одеском универзитету.

Да би се разумела, ми ћемо поменути да, ако би се усколебала вода на једној тачки, најчистије се округлине на њеној површини, — то су таласи који се шире, — и ако каква лађа прође, округлине образоване предњим делом лађе на различитим тачкама пута комбинују се да би дале два праволинејна таласа који прате лађу на њеном крају, на аронди. Тај је појав у опште свакоме познат, њега можемо јасно видети иза патке кад ова плива по мирној површини каквог језера. Претпоставимо сад да је пут који је учинила та лађа или та патка крив, као пут кометин; један од тих таласа, онај који је у унутрашњости орбита, ишчезнуће и биће замењен једним бурним покретом који представља доста добро ореолу главе; други биће крив и представиће положај и изглед репа једне комете. Сваки ће моћи да учини опит на обали или крају какве बारे покрећући воду у круг крајем каквог штапа, или у каквој великој равној чинији каквим шиљком. Због те аналогije у формама, Шведоф дозвољава истовестност узрока, он *претиоставља* да простор садржава доста малих космичких тела да би се она у сваком тренутку сукобљавала са кометом, да из тога произлази судар, експлозија, и вали који се шире с места на место, и да сукоб тих вала ствара, као на води, талас који мало час описасмо, светлосни талас који нас принуђава да верујемо да истина постоји реп, ма да он никако не постоји и само је једна привидност.

Као што се види, ми имамо на расположењу по доста објашњења, треба само да изаберемо; али ако та изобилност претпоставља доказује имагинацију астронома, она показује тако исто и неприлику у којој се они налазе пред тим непознатим феноменом.

Ми нисмо потпуно исцрпили листу тих хипотеза; ево једне која се препоручује именом својег аутора. Феј претпоставља са свим просто да сунце има две акције: једном привлачи, то је гравитација, другом, благодарећи његовој топлоти, одбија кометарне материје; оно их одбија све више што су мање густоће. Оно дела на површине а никако на масе; оно их одува, расирка као ветар завесу. Тиме се све тумачи, тиме се све објашњава: најлакше материјалне честице, а то су оне што се налазе по ореоли, раздувају се на реп. Једном речи, тим се хоће да каже да су материје комете одагнате далеко од сунца *quia est in eo virtus repulsiva, cujus...* Кад се нађемо пред каквим мистериозним појавом, доиста ништа лакше није него створити једну специјалну силу да би га растумачили. Уреде тако да сила дејствује у директном или противном правцу од дистанције или четвороугла или куба, у директном или противном правцу од површине или масе или, на послетку, од чега се хоће. Пошто она нема другу целу до да се из ње извуче жељено објашњење, украси се свима потребним врлинама како би донела нужно задовољење, и наравно она постижава своју целу пошто је цигло за то и створена. Физичари некада употребљаваху наврно тај начин; они су изнашли четири флуида, калорични, светлосни, електрични и магнетични, силу коерцитивну, каталитичну, електромоторску, итд.; иза тога не остаје ништа више. Данашњи научењаци отпочињу одбацити сваку нову силу са толиком брижљивошћу са коликом се пређе измишљаваху. Кад доспеју до тога да више не могу ништа сазнати, они створе једну часну тачку у којој признаду то и једино правило као руковођу у очекивању.

Је ли и овде тај случај? је ли феномен тако тајанствен да се из њега не може доћи механизам а да се не створе нове силе? Ми не верујемо. Испитајмо аналогije које постоје између земље и комета. На земљи, сунчани зраци франтирају одвесно све тачке јед-

ног суседног круга екваторовог. Јужни делови глоба добијају највећу топлоту; ту се образује оно што се зове *аспирациони круг*. Ваздух се ту, одиста, разређује, подиже, струји на север или југ и одлучује две гасне струје: *пасатски ветрови*. Перманентне, правилне, долазећи из умерених предела, загрејане прогресивно у своме путу, носећи са собом врло испаравање, те се струје сукобе на кругу и уздигну се до највеће границе ваздушне; ту се почи ширити, по том, узимајући противан правац, враћају се, једна к северу, друга к југу: то су контра-пасати. Са обе стране аспирационог круга има дакле две атмосферске струје које омотавају цео глоб, дошав хладне са полова додирујући земљу и повраћајући се опет тамо, загрејане, путем на висинама. Овде није место да се нарочито задржавамо на капиталној улози те циркулације; довољно је што смо показали њену нужност, њену константност и њено ширење, и подсетили на њену теорију, благодарећи славном Халеју.

Та би циркулација постојала још, но променила би своје услове ако би земља, у место да се обрне око саме себе, показивала или била окренута непрестано једном истом страном сунцу. Аспирациони круг свео би се на једну тачку, пасатски ветрови стекли би се ту са свију страна, контра-пасати размицали би се у свима правцима; све земне тачке шилале би том врху хладног ваздуха који би се ту загрејао, подигао би се у коначном сипону к сунцу, ширио би се, повно би се назад и најзад би избегао сунце путем у висинама. Очеvidно је да би то двогубо кретање имало у толико више енергије у колико би се земља више приближила сунцу, њена атмосфера више ширила и што би ту било више материје за испаравање: овде се не претпоставља никаква нарочита репулзивна сила.

Дођосмо до комета. Кад су далеко, оне су округле маглице. У центру, средини, густе материје, по том течне, за тим гас с поља: енормна атмосфера, врло мала средина. Та средина имађаше 1600 километара у Донатијевој комети, атмосфера јој мераше 2.000.000, док земља, са пречником од 12.000 километара, омотана је једном ваздушном кожицом од 200 километара. У кометама се дакле скупила све да би се развила под сунчаним ути-

цајем најграндиознија атмосферска кретања исте природе, али неупоредљиво јача него на

www.zeemlins

Пошто комете немају ротационо кретање, оне имају окренуту увек једну исту страну сунцу, и то је други начин загревања који бива. Ту има двогубе атмосферске циркулације; активно узаврење (ebullition) производи се спољу сунца, оно прибира хладан ваздух са свију страна и иза средине, а контра-пасати с поља удаљавају се од врха као да постоји каква репулзивна сила која долази од сунца дејствујући на спољну површину кометарне атмосфере а која утиче само на спољност. У истини, ту нема никакве репулзивне акције, а одиста дешава се све као да постоји. Тако одбивени, контра-пасати превазилазе границу кометарне атмосфере, остављају за навек звезду којој сачињаваху део, удале се безгранично и изгубе се најзад у простору.

VI

Ми више нисмо у добу у коме се вероваше у предсказивања, где астрологија даваше респектоване пресуде и решења и у коме се комете сматраху као весници несрећних догађаја. Човечанство се је понајлак ослободило античких празноверица и наивног веровања у утицај звезда на његову судбину. Ми ћемо да оставимо на страху историју тих заборављених погрешака, па ћемо прећи на једну страну достојну наше пажње — да испитамо научно какав утицај могу имати комете на наш сунчани свет.

Могу ли се комете сукобити са земљом? Очеvidно да могу, пошто оне долазе са свију небесних тачака, крећу се у свима равнинама и пролазе по свима просторима од сунца и нас, и пошто су оне, по Кеплеровом казивању, тако многобројне као рибе у мору, *ut pisces in oceano*, изгледало би да је наш систем зависан, несигуран, да је судар увек на прагу. Но ми се можемо успокојити. Без сумње сукоб није немогућ; но ми ћемо видети колико је он мало вероватан, колико мало имамо да га се бојимо.

Кометографи су проценили број комета који је, од двадесет векова, прешао сунчани систем. Полазећи од оних које су се виделе у последњем веку, дозвољавајући да су оне биле у свима временима тако исто многобројне

и раздељене тако исто по свима сунчаним удаљењима, Араго тврди да је било од двадесет векова до 20 милиона комета између сунца и Нептуна. Та је цифра прегрдна, но не треба мислити да су нам оне све грозиле опасношћу; земља је могла бити потресена само оним кометама које се приближавају од сунца онако исто као она сама; и таквих је било само 578 за двадесет векова; у тако великом интервалу времена било је дакле само 578 могућих сукоба или 29 на један век, што већ успокојава.

Али да би се један од тих могућих сукоба произвео, нужна су два услова који се врло тешко могу остварити: прво, нужно је да се пут којим путује комета у простору укрсти са земљиним путем; и тај је пут обележени круг на 40 милиона миља од сунца, а његова ширина има само 3.000 миља, комете дакле имају једно широко место за кружење мимо њега, не сукобив се са њим. Комете од 1680 и 1684 приближиле су се, прва на 195.000, друга на 340.000 миља, али ни једна позната комета није га правилно пресекала: земљи дакле није никад грозила опасност.

Претпостављајући да пут комете одиста пресече земљин пут на једној тачки и да је сукоб могућ, треба још, да би се могао збити, да дођу две звезде тачно у истом моменту на ту једну исту тачку, а тај моменат траје само колико муња, пошто земља пређе 7 миља у секунду а комета и више. Сукоби ти, као што се види, нису тако страшни; Араго је израчунао да су они онако исто сигурни као што је сигурно да ће се извући једна црна кугла из цака у коме има 371 милион белих кугала.

Био би дакле веома знаменит догађај кад би се нама то десило; али на послетку узмимо ту ствар с најгоре стране, дозволимо да тај догађај наступи, онако невероватан као и што је: шта ће из тога следовати? Један ужасан судар, веде, јер кад се две локомотиве, са њиховом малом брзином од 20 метара на секунд и скромним теретом од 30 или 40 тона, онако ужасно сударе и размрекају, каква ће бити гроза од земљиног судара, која иде 1,500 пута брже и тежи 20 милиона милијарда тона. О томе предмету написано је свестиво романа, нацртано је пуно жалосних таблоа; Лапласов је врло знаменит: „Оса и ротационо кретање

биће измењена, мора напустиће своја стара корита, промениће положаје стропоштавајући се к новом екватору, један велики део људи и животиња биће подављен у том општем потоку иди ће бити утамањени ужасним потресом глоба, све врсте, сав род биће (специје) потпуно упропашћен, сви индустријски споменици (вештине и радиности) биће разорени*; а после катастрофе, „род људски сведен на један мали број индивидуа а налазећи се у најжалоснијем стању, старајући се и мучећи се врло дуго једино за своје одржање, изгубио је потпуно сећање и успомену на науке и вештине, и кад их прогрес цивилизације поново истакне као потребу, мораће се са свим из нова отпочети, онако исто као кад би људи текар први пут били поразмештани по земљи».

Један теолог енглески, Дистон, одушевљен похвалном намером, да би протумачио општи потоп акцијом једне комете, изабрао је комету од 1680 год., којој је Халеј приписивао кретање од пет стотина седамдесет пет година; она је морала проћи кроз своју перихелију 2919 и 2344 год. пре Христа, а то су датуми који се саглашавају са тим великим догађањем; он претпоставља да је њена маса била равна четвртини земљине, да је она размрскала изворе велике неизмерности и просула на глоб своју сопствену атмосферу састављену из воденастих и земних материја, које су падале четрдесет дана. Он иде још даље и тврди да ће та иста комета, у будућности, променити орбит и баћиће земљу у суседство сунцу које ће је уништити ватром. Случај је хтео да та несрећна комета, по новим рачунима Енксовим, изврши своје кретање, не за пет стотина седамдесет пет година, него за осам хиљада пет стотина четрнаест година, што поништава из основа Вистонов роман.

Моперти је објавио једну доста повољну белешку: „комета је тако мала, да би она била несретна само за онај део земље на који би ударила; може бити да би смо ми били поштеђени док би која друга земља била раздробљена за које би време остатак земље уживао реткости које би му донело тело из далека дошавше; може бити да би били врло изненађени кад би угледали да су остаци те масе, коју ми презиремо, образовани од злата и дијаманта; но да ли би нас то задивило више него становници које би комета бацила

на нашу земљу? Како би ми изгледали једни према другима“?

Поред тих несретних предсказивања од којих би ми могли још много ређати а која занимаху велике астрономе, има и са свим противних мишљења. Хершел држаше да је маса кометина по све незначајна; он је ишао толико далеко да је тврдио да, кад би се прикупила сва материја ореоле средишта и репа, могла би се мегнути на једне теразије и тежила би само неколико унција. Ми смо већ казали да Бабине зове комете „ништа видљиво“, оснивајући то на транспарентност репова. Ако је то тврђење истинито, последица сукоба земље са каквом кометом била би потпуно ништавна; али то је само мишљење без основа које пада због своје очевидне преувеличаности.

Ми ћемо испитати озбиљније последице једног таквог случаја. Све би зависило од масе кометине; јер, као што једна локомотива може одагвати, а да се ништа не осети, колица или каквог вола на ког наиђе у своје путу, тако би исто и земља могла апсорбовати једну комету, а да се то не осети, пошто је она много мања од ње. Ми ћемо проценити, макар приближно кометину масу. Познато нам је да је она слаба 1870 године Лекселова комета прошла је врло близу нас, на 600,000 миља; у своје путовању била је поремећена, али у земљином току не беше ништа измењено. Ако њену масу упоредимо са масом нашег глоба, она би имала продужену годину од 1,000 секунда; пошто је она није ни мало променила, Лаплас је рачуном доказивао да је земља много тежа од комете. Астрономски закони нису, на жалост, још тако изобилни, нема и таквих помоћу којих би могли с апсолутном тачношћу проценити масу једне комете којој је испитано кретање. Рош је једини који је, наслонивши се на озбиљне рачуне једне приближне процене комете Донати, утврдио на двадесет-иљадати део земљине масе или на 57 пута наше атмосфере: то би била једна водна сфера од 400 километара рејона, тежећи 268 милијона милијарди тона. То је четири пута мање него што је Лаплас казао; али и то је још врло озбиљно, и судар такве комете са земљом изазвао би, ако не све несреће којих се плаше, или које је Лаплас формулисао, а оно бар знатне пертурбације.

ПЕДАГОШКЕ СТВАРИ

СТВАР И РЕЧ У НАСТАВИ

Ствари, ствари, а не речи. Тако довикују школи и учитељу сви педагози, почевши од најстаријих времена па до данашњег дана. Па ипак, и данас даћи као да има још врло много учитеља у свима васпитним установама, који не могу да разумеју сав значај оних речи. И сад још има доста школа, не само код нас него и у најнапреднијим земљама, у којима је реч и где не треба да буде, један од најважнијих наставних средстава. Још и данас у настави се много пута замењује истинска ствар са њеним именом -- место ствари учитељ узима реч. Због тога није никаква ретка појава да ученици једне школе више уче имена истинског света — предмета и ситуација — него сам свет, и више науче речи, него што стеку стварнога знања. *Такви ученици умеју доста да говоре, али мало знају и још мање умеју да смисле.* Није давно оно време било, кад наша школа није ни знала за како друго наставно средство сем речи, и кад је књига била једини извор свега знања и образовања, које је школа требала да да. Какве су последице од таквога учења, то је, бар у неколико, сваки од нас врло добро осетио, чим је се почео ослањати на своје ноге, чим је почео самостално мислити. Хиљадама предмета има, чија смо ми имена учили још у основној школи или у првим разредима гимназије; хиљадама ситуација и појава, које смо ми у првом времену нашег школовања по књизи и речима научили; хиљадама особина појединих, предмета које смо ми по књизи учили и бајаги научили — па ипак све то ми смо морали доцније поново да учимо и да упознамо, јер најпре смо били „научили“ саме речи, имена предмета, ситуација и појава, а не предмете ситуације и појаве. Ми смо најпре учили само говорити и изговарати поједине речи, а којима се именују истински предмети, појаве и ситуације, а писмо учили да познамо све то у самој истини. Ми смо најпре учили говорити па онда мислит — а то је изначен ред сваког природног развитка.

Таквом наставом, која уме само књигом и речима да поучава, која узима мртво слово и празну реч место истинског предмета — таквом наставом не само да се не потпомаже усавршавање и развитак учениковог духа, него се, на против, смеће и убија и онај природни развитак, до кога би дошао ученик и без икаквог школовања, само услед онога уплива, што на њега чини људска и природна околина. Јер између имена једнога предмета и самог предмета постоји једна разлика, и наш духовни развитак не потпомаже се тиме што ми научимо *имена* истинских предмета, појава и ситуација, него тиме, што ми упознамо саме те предмете, појаве и ситуације. Без посматрања истинског света нема икаквог знања нити ми по речима можемо упознати спољни свет, који се око нас налази. По књизи и по речима ми можемо научити само да *говоримо* о спољњем свету, али никако да га и упознамо. За то се с пуним правом захтева од свакога учитеља, да у настави несме употребљавати књигу и реч место истинског предмета, јер у противном случају ученици ће му и научити само књигу и речи, а не истински свет и појаве у њему. А од такве наставе пре може бити штете него користи за умни развитак учеников. Такве назоре о важности речи и истинске ствари у настави, налазимо и код школских мислилаца најстаријих времена. Читави су векови прошли од како се почело војевати противу учења празних речи и од кад се захтева да се учење из књиге замени *посматрањем* истинског света, па опет и данас ће се наћи по која васпитна установа у којој се још не обраћа довољна пажња на ону несравњену разлику између речи и истинске ствари, и где се још и сада већа пажња обраћа на *развитак говора, него на развитак мишљења* и на *упознавање истинског света*.

Монтељ налази, да су стари у овом погледу паметније радили, јер, они нису хтели да поучавају само слушањем или речима, него самим радом. Они су своје ученике образовали више радом и примером него речима. А тако су чинили с тога, да то образовање не би било у ученику као нека наука или какво

знаће, него као не раздвојни део његове при-
роде, као једна стална и непроменљива на-
вика; да не би било дакле, као нешто на-
учено, него као урођена особина ученикова.
Кад је неко запито Зевсидемуса за што Ла-
кедмонци не опишу своје јунаштво па не
даду омладини својој да чита, онда је овај
одговорио: за то, што они своју омладину
неће да уче речима него делина, неће да им
омладина уме говорити него радити. — За
ученика ће бити сваки предмет, свако место
свака стварчица поучна; свуда ће он имати
шта да учи — *Њему треба показати ствар,
а реч ће сама доћи*, док међу тим по речи
никад се ствар не може направити. Науч-
ност, која се из књиге добија, шупља је. —
Ми не учимо како треба мислити и радити
него како треба говорити“.

У овом смислу говори и *Бако Веруламски*
о важности речи за образовање човекова духа.
„Сви појмови“ вели он, „који су стечени без
посматрања истинског света, само су фанта-
стичке творевине, које не само не потпомажу
духовни развитак, него га управо спречавају
— Познавање истинског света, закона и по-
јава у њему, то је човека одвојило од о-
сталих животиња, а не речи. Од таквог знања
зависи живот и срећа човекова на овој земљи.
— Још из малена навикнути да узимамо речи
место ствари, и да се помоћу тако добијених
речи с другима споразумевамо о истинским
предметима и свету, ми после и нехотице сма-
трамо речи као ствари: узимамо, дакле, знаке
и имена ствари, за саме ствари“. — Ово чо-
век кад прочита, чисто му јасније и разум-
љивије постане од куда се рекрутује она
сорта „научних“ људи, за које нам народ
вели „није му се сложила намет с књигом.“

Коменски, који се с правом сматра као
творац данашње народне школе и као осни-
вач очигледности у настави, још нам јез-
гровитије показује колико вреди књига и
реч у настави, и какве плодове доноси учење
по књизи и речима. „Добра настава“ вели
Коменски, „не састоји се у томе, да се уче-
ницима напуну глава речима, изрекама, пра-
вилима и туђим мишљењима, него у томе,
да се ученици упознаду са самим стварима,
и тако да стеку знаће из кога ће после
све излазити и развијати се као из каквог

живог извора. — Из свега тога излази, да
људе треба упућивати да не иршу своју му-
дрост из књига, него из букава, растова,
земље и неба; т. ј., они треба да посматрају
и испитују саме истинске ствари, а не да
уче туђа посматрања и туђа мишљења о тим
стварима. — Почетак сваког сазнавања мора
полазити од чулног примећавања (јер што
није било најпре у чулима, не може бити
ни у разуму). — С тога нема никаква смисла
поучавати и упућивати кога самим речима
и разлагањем, него треба одмах сам, ствар
посматрати. И тек по што се овако истин-
ски предмет посматра онда се може о њему
говорити да би се тако још боље објаснио,
Па ни религиозно образовање није могуће
као што вели Коменски, без познавања ствар-
нога света, без познавања оних предмета,
који се око нас налазе. Сама књига и речи
никад неће бити у стању, вели он, да про-
буде у нама права религиозна осећања, нити
ће нас оспособити да појмимо величину са-
мога божанства, и онога што је божанствено
и узвишено. Не речи и учење из књиге, вели
Коменски, него познавање биља, животиња
и свију осталих предмета око нас, уздићи
ће нас на небо и до онога, што је добро и
узвишено. *Русо*, сматра да је с првом речи,
коју ученик прими не разумевајући јој зна-
чај, покварено правилно мишљење учениково.
Такав ће ученик, вели он, дуго бљештати
у очима будала; али опет за то његово
знаће биће знаће голих речи и ништа више.
„Први духовни рад почиње се чулима, и
чула морају бити свакад наши учитељи и
вође. Никакву другу књигу сем света, и ни-
какву наставу сем истинских ствари и фа-
ката. Обратите пажњу вашег ученика на
појаве у природи, на њете видети, да њете
одмах пробудити радозналост његову. —
За то Русо неће да његов Емил и зна шта
је књига до своје 12-те године. „Али ипак
ја сам уверен, да ће он још пре своје 10-те
године умети добро читати и писати, и то
баш зато, што ја нећу наваљивати на њега
да он то зна пре 15-те године. — Наравно,
оваким васпитањем неће се образовати које-
каква чула детиња, него телесно и духовно
здрави, отресити, увиђавни и ваљани људи,
којима се у младости неће дивити, али које
ће у старости поштовати и уважавати.“

И код свију доцнијих педагога нашла бисмо исто овако мишљење о значају ствари и речи у настави. Али нама није нужно, да се на њихово мишљење позивамо. Погледајмо како једно сељачко дете упознаје своју окодину, како један сељак долази до онога знања што га има. Учи ли најпре речи па онда упозна ствари, или то иде обратно? Па откуд ми знамо шта је кућа, камен, дрво, животиња и т. д.; да ли по томе што смо те речи научили, или по томе што смо те предмете посматрали? Стотине књига ни милијуни речи нису у стању никад да нам даду представу о ма којој боји или звуку, док ми то у истини нашим чудима не приметимо. Исто тако, ми никад не бисмо могли знати шта је кућа, камен, дрво, биљка да нисмо све у истини посматрали. Није човек дошао до данашњег развитка помоћу учења и изговарања речи, него помоћу упознавања, посматрања истинског света. Најпре је ишло, као и код данашњег детета док се ово васпитава у родитељској кући по природној методи, упознавање истинских предмета, па онда именоване њихово — реч. Друго је представа о једном предмету, а друго име — реч — тога предмета. Док се представа не добије о неком предмету, дотле и име његово нема никаква смисла. А представа се може добити само тако, да ми тај предмет посматрамо. Од јасних представа зависи и правилно машљење и одлучност воље и сталност карактера. Међу тим јасне представе не добијају се из књиге и по речима, него посматрањем истинског света. С тога се свакад мора одвојити учење и знање речи од познавања ствари. Упознавањем света ми богатимо наше духовне тековине, и учимо се да мислимо, а учењем речи и говором ми се само оспособљавамо да искажемо оно знање и мисли, које смо стекли посматрањем ствари и појава. На ту разлику између ствари и речи мора се и при настави озбиљно пазити, јер ако се где год употреби реч место ствари, ту ученик не само ништа не учи, него му се тиме и природни развитак

ремети, и, као што вели Бако, здрав разум помућује.

Али да би се у настави и реч и ствар оценили, свако према својој важности за наш духовни развитак, потребно је да се најпре зна;

1). Кад и како човек долази до познавања стварнога света, и кад се и како се развија код њега говор и поједине речи;

2). Да ли се пре у човеку почне развијати разум или језик (говор);

3). Какав је узајамни утицај између развитка умног и развитка говора, и на послетку;

4). Може ли бити знања, може ли бити мишљења без речи, и какав је духовни развитак човеков у томе случају.

Одговором на ова питања ми ћемо у исто време одговорити и на оно питање: *колико и кад треба да се узме у настави реч а колико и кад истински предмет — ствар.*

На сва овде постављена питања даје нам врло језгровит одговор, који је основан на посматрању, а причинићен научном критиком, професор физиологије на јенском универзитету, *W. Greuer* у своме изврсној делу „*детиње душе*“.¹⁾ Овде Прајер показује како се развијају поједина чула, покрети, воља, језик и све духовне радње у првим годинама после рођења, и том приликом, у једном засебном чланку, износи развитак, однос и узајамни утицај између говора и разума, и тако показује чињенице и услове од којих зависи наш умни развитак и развитак говора и утицај последњег на човеков духовни развитак.

¹⁾ У једном засебном чланку саопштићемо бар најважније ствари из овог Прајеровог дела, које је одмах по изласку преведено и на руски језик.

(Наставиће се)

КЊИГЕ И КЊИЖЕВНИЦИ

www.un Овогodiшњи губици руске књижевности. И ове је године руска литература претрпела осетне губитке смрћу својих неколиких заслужних радника. Овде ћемо забележити имена само оних књижевника, чији су радови били познати широј образованој публици и преко граница руске царевине.

Први је по реду *Иван Серг. Аксаков* (рођен 31. Марта 1827., умр'о 28. Фебруара ове, 1886., године), чувени публицист и књижевник, неуморни борац „словенофилског“ правца у Русији, који је цео свој живот био посветио остваривању културне, књижевне и политичке заједнице свих словенских народа. Особито је био значајан његов рад у руском јавном животу, а познато руско „Добротворно словенско друштво“ (Благотворительное славянское общество) у Москви имало је у њему највреднијег и најодушевљенијег радника. Као председник тога друштва, као изврстан беседник и одличан новинарски писац, Аксаков је у свима политичким догађајима последњих 10 година (особито за време ратова српско-турског и руско-турског од 1876. до 1878.) играо у Русији тако видну и велику улогу, да је не само Русија и све Словенство, него често и цела Јевропа водила рачун о значају његових речи и о правцу његова рада. Изгевши одмах у почетку свога јавног рада заставу словенскога јединства, Аксаков је целога живота држао ту заставу високо и брачно је јуначки, не подлежући тешкоћама, на које је најлазио, и гођењу, којим га је често предусретала службена Русија. Ово су његови знатнији књижевни (махом новинарски) послови: 1858. и 1859. уређивао је чувени књижевни журнал „Русская Бесѣда“; 1859. поче издавати и политички лист „Нарусъ“ (Ветрило), али му одмах на 3. броју даље уређивање би забрањено. Срећнији је био с листом „День“ (Дан), који поче издавати крајем 1860., па га сам обустави крајем 1865. Трећи његов лист „Москва“ био је гођен и сувише: од 1. Јануара 1867. до 21. Октобра 1868. добио је од цензуре 9 опомена и 3 обуставе. После друге обуставе поче издавати лист „Москвичъ“, али и њега забрањеше 18. Априла 1868. У најновије пак време, г. 1881. Аксаков је био покренуо лист „Русь“ (Русија), који се одржао најдуже, јер је излазио баш до смрти свога уредника. Руска литература и журналистика претрпела је смрћу Аксанова ненајкнадни губитак, а мисао свесловенске заједнице изгубила је у њему најбољега и највећега заточника. С тога је и разумљива она велика жадост и неутешна туга свих редова рускога друштва за умрлим Аксаковим; с тога је и оправдано оно велико признање и

обилата помоћ, коју царска милост учини Аксаковљевој породици. —

Други, врло заслужни, ове године умрли руски књижевник био је *Петар Алекс. Лавровски* (рођен 26. Септембра 1827., умро 27. Јануара ове, 1886., год.), који је својим лингвистичким и литерарно-историјским списима не само руску филологију обогатио, него чак и нашој, српској, књизи доста помагао. И ако ученик покојнога И. И. Средњовеког Лавровски више припада првом нараштају руских словениста, јер је његова научна и професорска радња почела још г. 1851. Довршивши те године своје образовање, Лавровски је одмах добио катедру словенске филологије на универзитету харковском, на којој је радио од 1851. до 1869. Од ове па до 1872. био је први ректор новог универзитета у Варшави, а од 1873. до 1880. био је први „попечитељ“ новог просветног округа оренбуршког, од године пак 1880. па до 1885. био је „попечитељ“ у Одеси, и најпосле; од месеца Маја пр. г. па до смрти био је члан Савета минист. народне просвете. Између многих махом крајних, чланака и расправа његових о језику и књижевности рускога народа поменућемо његову опширну докторску дисертацију „Кирило и Методије“ (штамп. 1863.)¹⁾ за тим његов „Сербско-руској словарь“ (штамп. у Петрограду 1870.) и други део тога речника „Руско-сербскій словарь“ (у Петрограду 1880.). па и прилог његов у гласнику српског манастира „И ако се поменути Лавровскога речник српског и рускога језика не одликује ни потпуношћу ни савршенством лексикографске израде, опет је он могао бити многим од користи, будући први и до сада још једини посао ове врсте у српској и руској књижевности. — Из школе покојнога Лавровског изишли су данас признати руски лингвисти А. А. Потебња и М. А. Колосов. —

Ове године умре и највећи до данас руски драматичар, управо творац данашњег руског позоришта, *Алекс. Никол. Островски* (родно се 1823. у Москви, а умро 3. Јуна ове, 1886., године на свом добру у костромској губернији). Идући стопама слављених писаца руских комедија, Грибоједова и Гогоља, островски је и на руској позорници утврдио нови природи верни („натурални“, а по нек има „народни“) правац, којим се данас праведно може поносити цела руска лепа књижевност. За својих готово пуних 40 година (први пут

1) „Кирило и Методије, какъ православные проповѣдники у западныхъ Славянъ, въ связи съ современною имъ исторіею церковныхъ несогласій между восточномъ и западнымъ“ Харьковъ 1863.

изије ва јавност г. 1847.) неуморнога рада дао је Островски руској књижевности 56 позоришних списа, које ориџиналних, које преведених (превео је готово све драме Шекспирове, неколике шпанске Калдеронове и друге талијанске и француске драме и комедије). Ориџинални рад покојников знатан је не само великом обилатошћу, него и још више оним одличним цртама унутрашње вредности, које правога песника узносе на висину великих друштвених радника и реформатора. И ако му се неки списи могу назвати „историске драме“ (нпр., Мининъ Дмитрій Самозванецъ, Василиса Мелентѣевна итд.) опет их је преведеника већина т. зв. „шалових позоришних игара“ (нпр., Свои люди, сочтемся Бѣднаја неvěста, Не въ свои сани не садись, Бѣдностъ не порокъ, Гроза Доходное мѣсто, Лѣсъ, Богатич неvěсты Послѣдняя жертва, Безъ приданнаго итд.), а свима најбоље додикује назив „комади из живота“, јер су заиста сви права и верна фотографија рускога живота, из кога је песник умео да изведе на позорницу живе људе, како типове комичне тако и трагичне, онакве, какви су у ствари, нигде не идеализоване, претеране. Углед великога писца руских „комедија“ и значај његова утицаја на савременике најбоље се види отуда, што су с покојним Островским људи свих руских партија и различних књижевних кругова стајали у најбољим односима, јер су и „словенофили“ и „западњаци“ и сви други како назадни, тако и напредни, литерарни и радикални редови рускога друштва могли наћи својих идеала у драмским списима Алекс. Ник. Островског. Оддикујући се како свима врлинама заслужнога књижевног радника тако и одличним особинама честитог грађанина и слободнога мислиоца, Островски је доживео

не само свечану прославу (год. 1872.) свога 25-то годишњег књижевног рада, него још и стекао, он једини из познатог кола великих руских књижевника четрдесетих и педесетих година, велико признање тиме, што му је руски цар одредио за живота три хиљаде рубаља годишње пензије.

Четврти ове године умрли руски књижевник, одлични зналац упоредне науке о језику, био је *А. А. Диверноа* (Александръ Львовић Диверноа, умро у својој 47. години, дакле још у пуној снази свога живота), редовни професор словенске филологије на московском универзитету, човек врло образован учен и вредан. Поменућу катедру добио је г. 1869. Заменивши на њој старог словениста О. М. Боџанког, а своје критичке и филолошке радове започео је Диверноа још г. 1859. Остављајући на страну мање знатније списе, поменућемо његову докторску дисертацију „Системе основних едемената и облика словенских дијалека“ (Москва, 1872.), после чега је написао „Практ, руководство за учење старог словенског, пољског и чешког језика“, а за своје ученике удешавао и мале читанке разних словенских језика. Али је највећи и најзнатији његов посао „Речник бугарског језика“,¹⁾ који је до смрти радио: први свезак тога речника изишао је прошле године, а друге ће изићи ове године, пошто му је покојник баш пред смрт своју издржао и последњу коректуру последњег табака. Осем тога оставио је Диверноа и много материјала, за речник старог руског језика, прибираи из разних рукописа старе руске књижевности.

1.) Словарь болгарскаго языка по памяти камъ народной словесности и произведеніямъ новейшей печати. Москва, 1885 и 1886.

ВЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

Испит зрелости у београдској гимназији.

— Ови испити свршени су у течају месеца Августа, у присуству министарског изасланика г. Светомира Николајевића, професора, Велике школе.

За полагање испита зрелости пријавили су се 32 приправника, од ових било је 30 нових а двојина су понављали испит.

Испит је с успехом положио 25
Због слабе оцене одбијено на 2 месеца 5
Право на даље полагање изгубио је 1
Због слабости има накнадно да доврши испит 1

Према томе од сто приправника.

положио је испит њих 78

није га положио „ 22

Испит зрелости положио је.

	СВЕГА	ОД СТО
С УСПЕХОМ:		
одличним	5	20
врло добрим	14	56
добрим	6	24

Ову белешку износимо за сад, а доцније ћемо говорити опширније о овим испитима. —